

רע"פ 751/15 - יצחק אברג'יל נגד מדינת ישראל, לשכת עורכי הדין- ועדת האתיקה הארצית

בבית המשפט העליון

רע"פ 751/15

לפני: כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט א' שהם

המבקש: יצחק אברג'יל

נ ג ד

המשיבות: 1. מדינת ישראל
2. לשכת עורכי הדין- ועדת האתיקה הארצית

בקשת רשות ערעור על החלטתו של בית המשפט
המחוזי מרכז-לוד, מיום 5.1.2015, בע"ח
21372-11-14, שניתנה על-ידי כב' השופטת ד' עטר

תאריך הישיבה: א' בתמוז התשע"ה (18.6.2015)

בשם המבקש: עו"ד שרון נהרי; עו"ד יורם שפטל

בשם המשיבה 1: עו"ד נעמי גרנות; עו"ד שרון הר ציון
בשם המשיבה 2: עו"ד דקלה קליין-יונה

פסק-דין

עמוד 1

השופט א' שהם:

1. לפנינו בקשת רשות ערעור על החלטתו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (כב' השופטת ד' עטר), בתיק ע"ח 21372-11-14, מיום 5.1.2015, במסגרתה נדחה ערעורו של המבקש על החלטת בית משפט השלום בראשון לציון (כב' השופטת א' נחמן), בתיק צ"א 36952-03-14, מיום 5.11.2014. הבקשה נסובה על היקף תחולתו של חסיון עורך-דין-לקוח, כאשר במוקד הדיון עומדת שאלת תחולת החסיון על רכיב שכר הטרחה, אותו משלם הלקוח לעורך דינו.

הרקע להגשת הבקשה והחלטת בית משפט השלום

2. נגד המבקש מתנהלת חקירה פלילית בחשד לביצוע עבירות של קבלת דבר במרמה, עבירות מנהל בתאגיד, וכן עבירות של הלבנת הון. במסגרת החקירה, ביקשה המשיבה 1 מבית משפט השלום בראשון לציון להוציא צו להמצאת מסמכים, לפי סעיף 43 לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) [נוסח חדש], התשכ"ט - 1969 (להלן: פקודת סדר הדין הפלילי), המורה לבאי כוח המבקש, עו"ד יורם שפטל ועו"ד שרון נהרי (להלן: באי כוח המבקש), להמציא הסכמי ייצוג ומסמכים חשבונאיים שונים, המעידים על היקף התשלומים שהעבירו להם לקוחותיהם - המבקש; מאיר אברג'יל; ודודו בן שטרית, אופן ביצוע התשלום, וזהות המשלם. בית המשפט השלום נענה לבקשת המשיבה 1, וביום 23.6.2014 יצאו מתחת ידו שני צווים, המופנים לבאי כוח המבקש. בתגובה, הודיעו באי כוח המבקש לבית משפט השלום, כי הם פנו לקבלת חוות דעתה של המשיבה 2 משום החשש לפגיעה בחסיון עורך-דין-לקוח (להלן: החסיון). בהמשך, נערך בבית המשפט השלום דיון בנושא הצווים שהתבקשו, והמשיבה 2 הגישה לבית משפט השלום את חוות דעתה, לפיה המסמכים המבוקשים חוסים תחת החסיון.

3. בית משפט השלום האזין לטענות הצדדים ועיין בחוות דעתה של המשיבה 2, ולאחר זאת קבע, כי המסמכים המבוקשים אינם חוסים תחת חסיון עורך-דין-לקוח. עמדתה של המשיבה 2 לפיה, המסמכים המבוקשים הוחלפו בין עורך הדין ללקוח בקשר ענייני לשירות המקצועי, נדחתה. בית משפט השלום הבהיר, כי עמדה זו התבססה על החלטה קודמת (להלן: החלטת 139/04), דומה במהותה, מטעמה של המשיבה 2, אך אותה החלטה ניתנה בניסבות אחרות, אשר אינן רלוונטיות לאלו המוצגות בפניו. עוד קבע בית משפט השלום, כי ממילא "נוהל חיפוש במשרדו/ביתו של עורך הדין" (להלן: הנוהל), שפורסם על ידי לשכת עורכי הדין, לאחר שניתנה החלטת 139/04, סותר את האמור באותה החלטה. זאת, משום שהנוהל קובע, כי בין הפרטים שאין להם קשר לשירות המקצועי, נמנים "זהות הלקוח ועובדת הפניה לעורך הדין, הסכם שכר טרחת עורך דין, מסמכי הנהלת חשבונות של עורך הדין וכו'" (פסקה 13 להחלטה). לפיכך, הוסיף וקבע בית משפט השלום, כי דין עמדתה של המשיבה 2, לפיה המסמכים חוסים תחת חסיון עורך-דין-לקוח, להדחות.

בית משפט השלום התייחס בהחלטתו לטעמים שהועלו על ידי באי כוח המבקש, ושעל יסודם הם ביקשו להמנע מקיום הצווים, ומצא כי הם אינם משכנעים. ראשית, קבע בית משפט קמא, כי המסמכים המבוקשים נחוצים לצרכי חקירה, וכי הם מצויים ברשות באי כוח המבקש, כאמור בסעיף 43 לפקודת סדר הדין הפלילי, ולפיכך הצווים הוצאו כדי ולא בשל "מציצנות בלבד", כטענת הסנגורים. שנית, הובהר, כי המסמכים מהווים חומר חשבונאי, שעורך הדין מחוייב, ממילא, על פי חוק להעבירו לרשויות המס, במסגרת הדיווח על הכנסותיו, ולפיכך, אין מדובר בחומר חסוי. שלישית, בית משפט השלום דחה את טענת הסנגורים, כי אם ימסרו את המסמכים לא יוכלו להמשיך ולייצג את המבקש בעתיד, ועל כן קיום הצווים יפגע בזכותם להגנה על חופש העיסוק. בהתאם לאמור בבג"ץ 744/97 גוזלן נ' אמינוף, פ"ד נא(1) 355

(1997) (להלן: עניין גוזלן) קבע בית משפט השלום בהחלטתו, כי הטעמים להענקת החסיון אינם נוגעים להגנה על חופש העיסוק של עורכי הדין, ואין בחשש מפני פגיעה בזכות זו, משום סיבה מספקת להרחיב את תחולת החסיון.

לבסוף, ומאחר שבאי כוח המבקש הצהירו כי לא נחתמו בינם לבין לקוחותיהם הסכמי שכר טרחה, הורה בית משפט השלום על העברת חשבוניות המס שהנפיקו באי כוח המבקש בגין קבלת שכר טרחתם, לידי המשיבה 1.

החלטתו של בית המשפט המחוזי

4. באי כוח המבקש ביקשו לעכב את ביצוע החלטת בית משפט השלום ועררו על ההחלטה לבית המשפט המחוזי מרכז-לוד. בית המשפט המחוזי קבע, על יסוד הפסיקה הרלוונטית, כי חשבוניות המס המבוקשות אינן חוסות תחת חסיון עורך דין-לקוח, וכי הצווים להגשתן ניתנו כדין. בית המשפט המחוזי דחה את טענת באי כוח המבקש, שנדונה גם בבית משפט השלום, לפיה ביצוע הצווים פוגע בחופש עיסוקם. בנוסף, נדחתה עמדתה של המשיבה 2, לאחר שבית המשפט המחוזי הדגיש, כי בנדון דידן, אין מתבקשים באי כוח המבקש לחשוף את הסכמי שכר הטרחה, המצויים לדעת המשיבה 2, בלב ליבו של הייעוץ המשפטי, אלא למסור את חשבוניות המס גופן. מחשבוניות אלו, כך נקבע, לא ניתן לדלות מידע הקשור לתוכן השירות המשפטי, החוסה תחת החסיון, אלא רק מידע על עצם מתן השירות, ולפיכך, כך סבר בית המשפט המחוזי, אין מניעה למסור. בית המשפט המחוזי אף אישר את קביעות בית משפט קמא, לפיהן החלטת 139/04, עליה נסמכה עמדתה הנוכחית של המשיבה 2, ניתנה בנסיבות אחרות, אשר אינן רלוונטיות לנסיבות דנן, וכי עמדתה זו אינה עולה בקנה אחד עם הנוהל שפרסמה לשכת עורכי הדין, בשלב מאוחר יותר.

לאור האמור, קבע בית המשפט המחוזי, כי אין מקום לשנות מהחלטת בית משפט השלום, וכי חשבוניות המס, המתייחסות לתקופה המתחילה מחודש אוקטובר 2007 והנוגעות למבקש ולדודו בן שטרית, יועברו לידי המשיבה 1. הובהר, כי ככל שהמבקש יבחר לנהוג על פי המתווה החלופי שהוצע על ידי המשיבה 1, לא יהיה עוד צורך בהעברת חשבוניות המס גופן, וניתן יהיה להסתפק בהגשת טבלה, אשר תפרט את תאריך הנפקת החשבוניות, זהות המשלם, ככל שזו ידועה, הסכום ששולם לבאי כוח המבקש, ואופן התשלום.

5. על החלטתו של בית המשפט המחוזי הוגשה בקשת רשות הערעור שלפנינו. ביום 3.2.2015, ניתן צו ארעי המעכב את ביצוע ההחלטה, ובהמשך הועברה הבקשה לדיון בפני הרכב תלתא.

בקשת רשות הערעור

6. במבוא לבקשה טען המבקש, כי הבקשה מעוררת שאלה משפטיות עקרוניות כבדת משקל, החורגת מעניינו הפרטי, ואשר לא נדונה קודם לכן בערכאה זו. עוד נטען, כי שיקולי צדק וחשש לעיוות דין מצדיקים את מתן רשות הערעור, וזאת בין היתר, משום שדחיית הבקשה עשויה להוביל לתרחיש "בלתי נסבל לפיו סנגוריו של המבקש, המייצגים אותו מזה כעשר שנים, עלולים להיות עדי תביעה נגדו". לטענת המבקש, סוגית חסיון חשבוניות המס ומסמכים חשבונאיים נוספים, לא זכתה לדיון ראוי בבית המשפט המחוזי; בית המשפט המחוזי לא בחן את טענות המבקש באופן ענייני; והחלטתו איננה מנומקת די הצורך, באופן המצדיק את קבלת הבקשה. לפיכך, התבקשנו ליתן למבקש רשות לערער, לקבל את הערעור לגופו, ולהורות על ביטול החלטתו של בית המשפט המחוזי.

7. לגופם של דברים, נטען בבקשה, כי בית המשפט המחוזי השתית את החלטתו על פסיקה שאינה תואמת את הנסיבות שלפנינו, ובעיקרה מדובר בפסיקה של בתי משפט השלום, אשר ממילא אינה מחייבת את ערכאת הערעור. עוד ציין המבקש, כי החלטת בית המשפט המחוזי, בנוגע למסירת החשבוניות לידי המשיבה 1, מעמידה את באי כוח המבקש בניגוד עניינים חמור, שכן הם עשויים להיות שותפים להפללת לקוחם, שעה שהם נשכרו לייצגו בתיק הפלילי, במסגרתו הוצאו הצווים למסירת החשבוניות.

בהמשך הבקשה נטען, כי שגה בית משפט המחוזי בקובעו כי עמדת המשיבה 2, המצדדת בתחולת החסיון, אינה נוגעת לחשבוניות המס. המשיבה 2 הבהירה בחוות דעתה, כי גם המסמכים הנלווים להסכם שכר הטרחה, כגון חשבוניות העסקה, הקבלות וחשבוניות המס, חסויים אף הם. חשבוניות המס, הרלוונטיות לענייננו, חושפות את תוכן הסכם שכר הטרחה, ומאפשרות להסיק מסקנות בדבר עניינים הנוגעים ללקוח, כדוגמת זהות משלם שכר טרחתו, עניינים, אשר לדעת המשיבה 2, מצויים תחת חסיון עורך דין-לקוח. המבקש הוסיף ונטען, כי ניתן להקיש מהחלטת 139/04 לענייננו, שכן בנסיבות אותה החלטה, הביעה המשיבה 2 את עמדתה, לפיה לא ניתן לחייב עורך דין למסור פרטים אודות סכום שכר הטרחה שקיבל מלקוחו, במסגרת תיק המתנהל נגד הלקוח בעניין אחר, שבו עורך הדין אינו משמש כבא כוח. לטענת המבקש, אם בנסיבות אותה החלטה חל החסיון, הרי שמקל וחומר, אין להסירו שעה שעורכי הדין מתבקשים למסור מידע אודות הלקוח, במסגרת התיק בו הם מייצגים אותו.

עוד נטען בבקשה, כי בית המשפט המחוזי נמנע מלבחון את טענת באי כוח המבקש, לפיה קיום הצווים פוגע בחופש עיסוקם, ועל כן דחיית הטענה הינה בלתי מבוססת. הובהר, לעניין זה, כי מעבר לפגיעה הפרטנית בחופש העיסוק של באי כוח המבקש, החלטת בית המשפט המחוזי פוגעת בחופש העיסוק של עורכי הדין הפרטיים, שכן לקוחות פוטנציאליים ימנעו מלשכור את שירותיהם, ויעדיפו פנייה לסנגוריה הציבורית. זאת, משום חששם כי חשבוניות המס, המעידות על היקף התשלום שהעבירו לבא כוחם, כמו גם על זהות המשלם ואופן התשלום, ישמשו בעתיד נגדם.

לבסוף, הובהר בבקשה, כי החלטת בית המשפט המחוזי מתירה לרשויות החקירה להשתמש בבאי כוח המבקש ככלי המסייע להן לאסוף ראיות נגד לקוחותיהם, דבר העשוי לרוקן מכל תוכן את מושג החסיון.

תגובות המשיבות

8. המשיבה 1 טענה במסגרת תגובתה, כי השאלה המשפטית המתעוררת בבקשה דן נדונה והוכרעה בפסיקה, ומשום כך, אין טעם מבורר ליתן רשות לערער, בנסיבות דנן. ההלכה הפסוקה, אשר עולה בקנה אחד עם עמדת המלומדים בישראל, קבעה, בין היתר, כי זהות הלקוח, הסכם שכר טרחה, חשבוניות שכר טרחה וזהות משלם שכר הטרחה אינם חסויים, ולפיכך, אין מקום לערער את שאלת חסיונם ב"גלגול שלישי".

למעלה מן הדרוש, נטען, כי אין מקום להתערב בהחלטתו של בית המשפט המחוזי, שכן לשון סעיף 48 לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א -1971 (להלן: פקודת הראיות) ותכליתו, מובילים למסקנה חד משמעית, כי חשבוניות שהוצאו בגין תשלום שכר טרחה אינן חסות תחת חסיון עורך דין-לקוח. מסקנה זו עולה, כך נטען בתגובה, גם מעצם טיבם של המסמכים, אשר נחשפים, ממילא, בפני צדדים שלישיים. לפיכך, לא היה מקום לחסות מסמכים אלו, גם אם המסמכים לא היו מוגדרים כעניינים שהם חיצוניים לשירות המקצועי של עורכי הדין. עוד הובהר בתגובת המשיבה 1, כי לשון הנוהל שפורסם מטעם לשכת עורכי הדין קובעת מפורשות, כי מסמכי הנהלת חשבוניות של עורכי דין אינם חסויים

תחת החסיון, וכי החלטת 139/04, הנזכרת בחוות דעתה של המשיבה 2, מרחיבה יתר על המידה את היקף החסיון, כך שאין ללמוד ממנה לענייננו.

המשיבה 1 ביקשה מבית המשפט לדחות גם את יתר טענותיו של המבקש. בין היתר, ציינה המשיבה 1 בתגובתה, כי רשויות החקירה מכבדות את החסיון ונוקטות זהירות מירבית על מנת למנוע חשש לפגיעה בו. נטען, בנוסף, כי תכלית החסיון אינה להגן על חופש העיסוק, ולכן טענות באי כוח המבקש בהקשר זה, אינן ממין העניין. אשר לחשש באי כוח המבקש מפני מסירת עדות נגד לקוחותיהם, הובהר, כי המשיבה 1 אינה מבקשת לחקור את באי כוח המבקש או להוציא צווי חיפוש למשרדיהם. כל בקשתה מתמצית בהגשת המסמכים החשבונאיים, ועדות באי הכוח תדרש רק אם לא תושג הסכמה להגשתם או אם תתעורר מחלוקת לגבי תוכנם. עדות כזו, אם אכן יהיה בה צורך, לא תמנע מבאי כוח המבקש להמשיך ולייצגו, כפי חששם. בתגובה לטענת באי כוח המבקש, כי הגשת חשבוניות המס עשויה להוביל להפלת לקוחם, הובהר, כי החסיון לא נועד למנוע פגיעה אפשרית בלקוח, גם אם הדבר עשוי לגרום חוסר נוחות מסויים לעורך הדין.

9. המשיבה 2 סברה, בדומה למבקש, כי הסוגיה שלפנינו טרם הוכרעה, ומכאן שיש ליתן למבקש רשות לערער לבית משפט זה. לגופם של דברים, נטען כי המסמכים החשבונאיים המבוקשים הוחלפו בין המבקש לבאי כוחו בקשר ענייני לשירות המקצועי, ולפיכך יש לשמור על חסיונם. לדעת המשיבה 2, עמדתה זו מוצאת תימוכין גם בנוסח צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, ניהול רישומים של נותן שירות עסקי למניעת הלבנת הון ומימון טרור), התשע"ה-2014 (להלן: צו איסור הלבנת הון), במסגרתו הוטלו חובות זיהוי ורישום על נותן "שירות עסקי", שהוא עורך דין. המשיבה 2 גרסה, כי באמצעות צו זה, אשר אינו חל על עורך דין המעניק ייצוג משפטי פלילי, גילה המחוקק את דעתו, כי "אין זה ראוי לאכוף גילוי מידע בנוגע למקורות מימון כאשר מדובר בייצוג בהליכים פליליים". עוד נטען, כי בהקשר הנוגע למניעת הלבנת הון חויבו עורכי הדין, במסגרת כללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), התשמ"ו-1986 (להלן: כללי לשכת עורכי הדין), שלא לבצע עבור הלקוח פעולות בעלות סיכון גבוה להלבנת הון, וזאת בלבד, והם אינם נדרשים לדווח על אותן פעולות. חיוב באי כוח המבקש למסור את חשבוניות המס, כהחלטת בית המשפט המחוזי, פירושו הטלת חובת דיווח אקטיבית על עורכי הדין, בניגוד לכוונת המחוקק בסוגיה זו.

בהמשך תגובתה, הפנתה המשיבה 2 להחלטות שונות שניתנו מטעמה בעבר, והבהירה, כי עמדתה בעניין חסיון הסכם שכר הטרחה; סכום שכר הטרחה; וחשבוניות המס, שנתן עורך הדין ללקוחו, איננה אחידה, וכי עמדה זו מתגבשת בהתאם לנסיבות הקונקרטיות המוצגות בפניה. בנסיבות שלפנינו, כך נטען, אין מקום להסיר את החסיון מן הטעמים הבאים: ראשית, באי כוח המבקש, כלפיהם הופנו הצווים אינם חשודים בביצוע העבירות הנחקרות, ולפיכך אין מקום לצמצם את תחולת החסיון; שנית, באי כוח המבקש נשכרו לייצגו בחקירה הפלילית, אשר בעקבותיה הוצאו הצווים להמצאת חשבוניות המס, ומסירתן, בנסיבות אלו, פירושה "חדירה לקודש הקודשים של משרד עורך הדין"; שלישית, המידע המבוקש הוא מידע מהותי, קרי: הוא נוגע ביכולותיו הכלכליות של המבקש, מקורות המימון שלו, והתעריפים שהוא משלם. זאת, להבדיל ממידע טכני, אשר באמצעותו מבקשים החוקרים לבדוק האם עורך הדין דיווח על שכר טרחתו לרשויות המס. מסירת מידע זה, המצוי בתחום צנעת הפרט של המבקש, פוגעת במעמדו של עורך הדין כאיש אמונו של הלקוח; רביעית, בנסיבות דן קיימים אמצעים חלופיים להשגת המידע המבוקש, כגון בדיקת חשבונות הבנק של המבקש, ביצוע חקירות בבתי העסק שבבעלותו, וכיוצא באלה; ולבסוף, מסירת חשבוניות המס המבוקשות עשויה להוביל לחשיפת פרטים נוספים אודות המבקש, העלולים לשמש ראיה נגדו במישורים אחרים, מלבד בתחום עבירות הלבנת ההון. לפיכך, יש לקבוע, כך לגישת המשיבה 2, כי חשבוניות המס חוסות תחת חסיון עורך דין-לקוח.

הדין בבקשת רשות הערעור

10. במהלך הדין שנערך בפנינו, הביעו באי כוח המבקש, עו"ד שרון נהרי ועו"ד יורם שפטל, עמדה "מרוככת" יותר, והבהירו, כי הם אינם מתנגדים לחשוף בפני המשיבה 1 את זהות משלם שכר הטרחה, אשר פעמים רבות הציג את עצמו כשלוח של המבקש, כמו גם את אופן ביצוע התשלום. ואולם, המבקש מתנגד לחשיפת סכום שכר הטרחה, מידע אשר לטענת סנגוריו חוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח ומשקף, הלכה למעשה, את הערכותיהם לגבי משך התנהלות ההליך, סיכויי הצלחתו, מידת ההשקעה הנדרשת בו, וכיוצא באלה דברים. באי כוח המבקש ציינו, כי המשיבה 1 מבקשת להסיר את החסיון בנסיבות בהן הלקוח, ולא עורך הדין, הוא שנחשד בביצוע עבירות פליליות, ולכך אין כל תקדים משפטי. עוד נטען, כי אין לאשר את צמצום היקפו של החסיון, כפי שמבקשת המשיבה 1, לאור תכליותיו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

המשיבה 1, באמצעות עו"ד נעמי גרנות ועו"ד שרון הר ציון, טענה, כי על פי ההלכה הפסוקה החסיון אינו חל על הסכם שכר טרחה, לרבות סכום שכר הטרחה, ועל מי שמבקש לטעון אחרת, מוטל נטל הראיה בעניין זה. לטענת המשיבה 1, אין בנמצא פסיקה ישראלית הקובעת מפורשות, כי החסיון אינו חל כאשר הלקוח הוא זה אשר נחשד בפלילים, ואולם לטענתה, זהות הנחקר אינה צריכה להשפיע על שאלת תחולתו של החסיון. המשיבה 1 הוסיפה וטענה, כי המידע, שעניינו סכום שכר הטרחה ששילם המבקש לבאי כוחו, דרוש לה על מנת שאפשר יהיה להצליבו עם מידע אחר המצוי ברשותה, ובכך לקדם את החקירה בעניינו של המבקש. עוד ציינה המשיבה 1, כי אם נגיע למסקנה, כי אין הכרעה ברורה בבית משפט זה באשר לשאלת תחולתו של החסיון על המידע המבוקש, כי אז יש מקום להיענות לבקשת רשות הערעור דנן, ולהכריע בערעור גופו.

באת כוח המשיבה 2, עו"ד דקלה קליין-יונה, חזרה על עמדתה, לפיה המידע המבוקש הינו חסוי, והוסיפה וטענה, כי הנוהל שפורסם מטעם לשכת עורכי הדין, ושממנו משתמע אחרת, לא נוסח על ידי המשיבה 2, ואין הוא מהווה מסמך רשמי מחייב.

דין והכרעה

מתן רשות לערעור

11. כידוע, רשות לערעור "בגלגול שלישי" תינתן בנסיבות חריגות, בהן הבקשה למתן רשות הערעור מעוררת שאלה עקרוניות, בעלת חשיבות משפטית או ציבורית נכבדה, החורגת מעניינם הפרטני של הצדדים לה, או כאשר הבקשה מעלה חשש לעיוות דין או אי צדק חמור, אשר נגרם למבקש (ר"ע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור בע"מ, פ"ד לו(3) 123 (1982); רע"פ 5603/15 אמיר נ' מדינת ישראל (17.9.2015); רע"פ 6039/15 בילויים אילת 2012 בע"מ נ' הוועדה המקומית לתכנון ולבניה אילת (8.9.2015); רע"פ 5933/15 מיראי נ' מדינת ישראל (8.9.2015)).

לאחר שבאי כוח המבקש צמצמו את גדר המחלוקת, במהלך הדין שנערך בפנינו, נותרה להכרעה שאלה אחת,

הנוגעת לתחולתו של חסיון עורך דין-לקוח על סכום שכר הטרחה, אותו שילם הלקוח או מי מטעמו, לעורך דינו. סבורני, כי אכן מדובר בשאלה בעלת חשיבות משפטית עקרונית, אשר טרם נבחנה בבית משפט זה, כפי הצגתה בפנינו.

פסקי דין ספורים מבית מדרשו של בית משפט זה אוזכרו בטיעוני הצדדים, אך גם אלו אינם דנים ומכריעים, ישירות, בסוגיה שלפנינו. בפסק הדין שניתן בעניין גוזלן, דובר בעורכת דין, שהתבקשה להעיד במשפטו של פלוני, אשר הואשם בהצתה. עדות עורכת הדין נתבקשה, משום שבכתב האישום נטען, כי אותו פלוני ביקש מעורכת הדין לייצג את אלמוני בהליכי מעצרו. זאת, כאשר אלמוני זה ביצע, בהנחייתו של פלוני, את עבירת ההצתה, והאחרון אף שילם את שכר טרחתה של עורכת הדין. עורכת הדין התנגדה לבקשה מטעמי חסיון עורך דין-לקוח. בית המשפט המחוזי דחה את טענת החסיון, תוך שקבע, כי פלוני אינו לקוחה של עורכת הדין, אלא אלמוני בלבד, אותו היא ייצגה הלכה למעשה, כאשר אותו אלמוני ויתר ממילא על החסיון. בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע, כי אף אם פלוני היה לקוחה של עורכת הדין, הרי שהנושאים עליהם התבקשה להעיד, ושכללו בין היתר, את זהות הלקוח; עובדת פנייתו לעורך הדין; הסכם שכר הטרחה, ומהות הטיפול והפעולות שנעשו עבורו, אינם חוסים תחת החסיון. עורכת הדין עתרה לבית משפט זה, ובפסק הדין שניתן באותו עניין, נקבע כי פלוני לא היה לקוחה של עורכת הדין ואף לא לקוח פוטנציאלי שלה, באופן המקנה לו אפשרות לחסות תחת כנפי חסיון עורך דין-לקוח. פלוני היה זה שהזמין את שירותיה המשפטיים של עורכת הדין עבור אחר, הוא אותו אלמוני, ובמעמדו זה אין הוא זכאי להנות מן החסיון. אגב אורחא, נאמר בפסק הדין, כי גם אם ניתן היה לראות בפלוני "אדם אחר" מטעם אלמוני, אשר בינו לבין עורך הדין של אלמוני הוחלפו "דברים ומסמכים", כלשון סעיף 48(א) לפקודת הראיות, הרי שאין החסיון חל משום שאלמוני ויתר ממילא על אותו החסיון. פסק דין זה אינו נותן מענה לשאלה שהוצבה במסגרת בקשת רשות הערעור.

בב"ש (ת"א) 1529/83 ישראלי ירושלמי כהן ושות' נ' מדינת ישראל, פ"מ תשמ"ו(3) 265 (1983), נדונה שאלת חסיונם של מסמכים שנתפסו במשרדי עורכי דין, במסגרת חקירה של שלטונות המס. בית המשפט המחוזי מנה בפסק דינו רשימה של פרטים ומסמכים, שככלל, אינם חסויים, כגון: זהות הלקוח; הסכם שכר הטרחה; ומסמכי הנהלת החשבונות, לרבות שוברים, קבלות וחשבוניות. בית משפט זה, במסגרת פסק דינו בבג"ץ 301/85 ישראלי נ' נשיאת בית המשפט המחוזי תל אביב יפו, פ"ד מ(1) 159 (1986) (להלן: עניין ישראלי) הבהיר, כי העקרונות הכלליים, אשר הותוו על ידי בית המשפט המחוזי בנוגע לסוגי המסמכים עליהם לא יחול החסיון, אינם מונעים העלאת טענה בדבר קיומן של נסיבות או תכונות מיוחדות במסמך מסויים, המצדיקות את חסיונו. עוד הובהר, כי הנטל בעניין זה רובץ על שכמו של הטוען לחסיון. אף בפסק דין זה אין התייחסות לשאלת תחולתו של החסיון על רכיב שכר טרחת עורך הדין.

יצוין, כי גם בפסקי הדין ברע"פ 8873/07 היינץ ישראל בע"מ נ' מדינת ישראל (02.1.2011) (להלן: עניין היינץ) ובבג"ץ 447/72 ישמחוביץ נ' ברוך, פקיד שומה לחקירות, תל אביב והמרכז, פ"ד כז(2) 253 (1973) (להלן: עניין ישמחוביץ), המצורפים לתגובת המשיבה 1, לא ניתן מענה לשאלה המתעוררת בנידון דידן.

12. הנה כי כן, נראה כי טרם הזדמן לנו להכריע באופן פוזיטיבי בשאלה, האם סכום שכר הטרחה חוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח. לפיכך, ולנוכח חשיבותה של השאלה המתעוררת בבקשת רשות הערעור, דעתי היא כי יש ליתן למבקש רשות ערעור, ולדון בערעור לגופו של עניין.

דיני חסיונות - התשתית הנורמטיבית

13. מטרתו המרכזית של ההליך המשפטי הינן חשיפת האמת ועשיית הצדק, כאשר הגשתם של ערכים אלו משרתת את אינטרס המתדיין הפרטי להוציא את דבר צדקתו לאור, כמו גם את האינטרס הציבורי בדבר הבטחת חיי חברה תקינים וצודקים (רע"א 2235/04 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' שירי (27.6.2006) (להלן: עניין שירי); ע"א 6546/94 בנק איגוד לישראל בע"מ נ' אזולאי, פ"ד מט (4) 54 (1995); רע"א 1412/94 הסתדרות מדיצינית הדסה עין-כרם נ' גלעד, פ"ד מט (2) 516 (1995)). לשם הגשמת מטרות אלו, יש הכרח לחשוף בפני הערכאה השיפוטית את מירב העובדות והמסמכים הרלוונטיים, וכן להעיד בפניה את הגורמים העשויים, בהתאם לדיני הראיות וסדרי הדין, לשפוך אור על הראיות הנדרשות להכרעה במחלוקת. עם זאת, אל מול ערכי גילוי האמת והחתימה למשפט צדק עומדים, לעיתים, ערכים נוגדים, שאף הם ברי חשיבות. בנסיבות מסוימות הגשמת גילוי האמת ועשיית הצדק תסוג מפני ההגנה על ערכים ראויים אלו (רע"פ 761/12 מדינת ישראל נ' מקור ראשון המאוחד (הצופה) בע"מ (29.11.2012); שושנה נתניהו "על התפתחויות בסוגיית החסינות המקצועיים" ספר זוסמן 297, 298 (אהרון ברק, יצחק זמיר, חיים כהן, נפתלי ליפשיץ וגבריאלה שלו עורכים, התשמ"ד) (להלן: נתניהו)). אותם ערכים משקפים אינטרסים בעלי צביון ציבורי כללי (כמו הגנה על בטחון המדינה ושלומו הציבורי), ולעיתים מדובר בערכים שמטרתם להגן על חירויות הפרט השונות (כגון, צנעת הפרט או חופש הביטוי). הצורך בהגנה על אותם ערכים חשובים הוליד, בין היתר, את מוסד החסינות הראייתיים. חלקם של החסינות מעוגן בפקודת הראיות (כגון, חסיון מטעמי הגנה על ביטחון המדינה בהתאם לסעיף 44 לפקודת הראיות; חסיון לטובת הציבור, לפי סעיף 45 לפקודת הראיות; חסיון רופא-חולה, לפי סעיף 49 לפקודת הראיות; וכן חסיון פסיכולוג-מטופל, המעוגן בסעיף 50 לפקודת הראיות). חלק אחר של החסינות הינו פיתוח ההלכה הפסוקה (כגון: חסיון עיתונאי (ב"ש 298/88 ציטרין נ' בית הדין המשמעתי של לשכת עורכי הדין במחוז תל-אביב, פ"ד מא (2) 337 (1987); או חסיון בנק-לקוח (רע"א 1917/92 סקולר נ' גרבי, פ"ד מז (3) 764 (1993)). חסינות אלו מאפשרים להמנע מגילוי ראיה שהיא קבילה ורלוונטית להליך השיפוט, גם כאשר ראיה זו עשויה לקדם את חשיפת האמת ולסייע לעשיית הצדק (עניין שירי; דנ"פ 5852/10 מדינת ישראל נ' שמש (9.1.2012); נינה זלצמן "'אמת עובדתית' ו'אמת משפטית' - מניעת מידע מבית המשפט לשם הגנה על ערכים חברתיים" עיוני משפט כד (2) 263, 265 (2000) (להלן: זלצמן)).

14. מרבית החסינות מעוגנים, כאמור, בפקודת הראיות (לחסינות נוספים בדין החקוק ראו: סעיף 3 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א - 1981; וסעיף 23 לחוק עוולות מסחריות, התשנ"ט-1979), כאשר חלקם הגדול של החסינות הסטטוטוריים וההלכתיים הינם יחסיים באופיים. משמעות הדבר היא, כי בית המשפט רשאי להורות על גילוי הראיה החסויה, אם סבר כי בנסיבות העניין יש להעדיף את חשיפת האמת, על פני ההגנה על הערך החברתי המוגן במסגרת החסיון (גבריאלי הלוי תורת דיני הראיות 56-58 (2013) (להלן: הלוי); יצחק עמית "קבילות, סודיות חסיון ואינטרסים מוגנים בהליכי גילוי המשפט האזרחי - נסיון להשלטת סדר" ספר אורי קיטאי 247, 262-264 (2007) בג"ץ 7793/05 אוניברסיטת בר-אילן נ' בית הדין הארצי לעבודה ירושלים (31.1.2011); בג"ץ 844/06 אוניברסיטת חיפה נ' פרופ' אברהם עוז (14.5.2008)). פקודת הראיות קובעת מפורשות, כי גילוי הראיות החוסות תחת החסינות היחסיים, ייעשה בנסיבות בהן מצא בית המשפט, כי "הצורך לגלות את הראיה לשם עשיית צדק עדיף מן העניין שיש לא לגלותה".

חסיון עורך דין-לקוח נמנה על אותם חסינות בודדים, המוגדרים כחסינות מוחלטות. בנוסף לחסיון זה, נקבע בפקודת הראיות בסעיף 51, כי דברים שמוסר אדם לכהן דת במהלך וידוי, ואשר גילויים אסור על כהן הדת לפי דיני דתו, חוסים תחת חסיון מוחלט. פירוש הדבר הוא, כי גם כאשר ערך גילוי האמת מורה אחרת, בית המשפט מנוע מלהורות לגורם כלפיו חל החסיון (עורך דין או כהן דת) למסור ראיה, אלא אם בעל החסיון ויתר עליו (בש"פ 7064/08 מדינת ישראל נ' ברקו (13.8.2009) (להלן: עניין ברקו); רע"א 5806/06 עיזבון המנוח נמירובסקי מיכאל ז"ל נ' שימקו (13.6.2007) (להלן: עניין שימקו); רע"א 3694/06 חביב נ' הלה הנדסה ואדריכלות בע"מ (13.8.2006). להצעה להפוך את חסיון עורך דין-לקוח לחסיון יחסי, ראו נתניהו, בעמ' 304 ואילך; ולהצעה לקבוע חסיון "לא מוחלט", בעל

חריגים, ראו לימור זר גוטמן "הבטחת תקשורת חופשית בין עורך דין ללקוח באמצעות חסיון עורך דין-לקוח וחובת הסודיות האתית - קריאה לרפורמה" ספר דיויד וינר- על משפט פלילי ואתיקה 79, 126-123 (2009) (להלן: גוטמן "תקשורת חופשית").

15. ראוי לציין, כי אדם המבקש לטעון לתחולתו של חסיון, רשאי להעלות את טענתו זו גם בפני הרשות החוקרת במסגרת חקירתו, ולא רק בפני בית המשפט במסגרת הליך משפטי. סעיף 52 רישא לפקודת הראיות קובע, כי ההוראות הנוגעות לראיות החסיון יחולו גם על מסירת ראיות "בפני רשות גוף או אדם המוסמכים על פי דין לגבות ראיות". הגם שרשויות החקירה עוסקות באיסוף ראיות, ולא בגבייתן, מקובל לראות ברישא של סעיף 52 כחל גם על הגורמים המוסמכים לאסוף ראיות, כגון משטרת ישראל, חוקרי מס הכנסה, חוקרי מכס, וכדומה (אליהו הרנון דיני ראיות כרך שני 103-102 (1978) (להלן: הרנון)). האפשרות להעלות את טענת החסיון בפני גורמי החקירה נתונה גם לכל הטוען לקיומם של חסיונות מכוח ההלכה הפסוקה, אף שסעיף 52 לפקודה אינו חל על חסיונות אלו (יעקב קדמי על הראיות חלק שלישי 1013 (מהדורה משולבת ומעודכנת, 2009); עניין ישמחוביץ').

חסיון עורך דין-לקוח

16. חסיון עורך דין-לקוח מבוסס על שתי הוראות חוק משלימות. סעיף 48(א) לפקודת הראיות קובע, כי "דברים ומסמכים שהוחלפו בין עורך דין לבין לקוחו או לבין אדם אחר מטעם הלקוח ויש להם קשר ענייני לשירות המקצועי שניתן על ידי עורך הדין ללקוח, אין עורך הדין חייב למסרם כראיה, אלא אם ויתר הלקוח על החסיון; והוא הדין בעובד של עורך דין אשר דברים ומסמכים שנמסרו לעורך הדין הגיעו אליו אגב עבודתו בשירות עורך הדין". סעיף 48(ב) קובע, כי הוראות אלו יחולו גם לאחר שהעד חדל להיות עורך דין או עובד של עורך הדין. ההוראה הרלוונטית הבאה מעוגנת בסעיף 90 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א -1961 (להלן: חוק לשכת עורכי הדין), אשר מטילה איסור על עורך הדין לגלות "דברים ומסמכים שהוחלפו בין לקוח לבין עורך דין ויש להם קשר ענייני לשירות המקצועי [...]". זאת, לרבות במסגרת הליכי חקירה או חיפוש. הפרת האיסור מהווה עבירה משמעתית על כללי האתיקה המקצועית (הרנון, בעמ' 102-100). בעוד שסעיף 48 פונה לבית המשפט ולרשויות החקירה, ומגביל אותם בגביית ראיות ועדויות מעורך הדין, סעיף 90 מעגן את הוראת החסיון מן הפן האתי, והוא פונה לציבור עורכי הדין, ואוסר עליהם לחשוף את המידע שמאפייניו מפורטים בסעיף זה.

בהתאם לאותן הוראות חוק, בעל הזכות לחסיון הוא הלקוח, ולכן, משזה ויתר על החסיון, רשאי עורך הדין למסור עדות או כל ראיה אחרת, הנוגעת לשירות המקצועי שהעניק לו. עורך הדין, מי שכלפיו חל החסיון, פטור מן החובה לגלות את תוכן התקשורת בינו לבין הלקוח, ואם יעשה כך, מבלי שהלקוח התיר לו זאת, הוא יעבור, לכאורה, עבירה משמעתית, ואף עשוי לחשוף עצמו בפני תביעה בגין רשלנות (לימור זר גוטמן "חובת הסודיות של עורך הדין וחסיון עורך דין לקוח: הגיעה השעה להפרד" הפרקליט מו (א) 168, 189-190 (2002) (להלן: גוטמן "חובת הסודיות"); גבריאלי קלינג אתיקה בעריכת דין 409-410 (2001) (להלן: קלינג)).

17. ישנן נסיבות נוספות בהן לא יחול חסיון עורך דין-לקוח, מלבד מקום בו ויתר הלקוח על החסיון. כך, למשל, כאשר הלקוח מודיע לעורך הדין על כוונתו לעבור עבירה פלילית בעתיד, או כאשר הוא מבקש לשתף את עורך הדין עצמו בביצוע העבירה. בנסיבות אלו, אין מדובר במידע בעל קשר ענייני לשירות המקצועי ולכן אין תחולה לחסיון (על"א

17/86 פלוגית נ' לשכת עורכי הדין, פ"ד מא(4) 770 (1987) (להלן: עניין פלוגית); ע"פ 670/80 אבו חציראני מדינת ישראל, פ"ד לה(3) 681 (1981): הלוי, בעמ' 265). החסיון אף איננו חל כאשר עורך הדין מגיש תביעת שכר טרחה נגד לקוחו; כאשר הוא מבקש להתגונן מפני תביעת רשלנות מקצועית; או במסגרת הליכים משמעותיים הננקטים נגדו. בנסיבות אלו, זכותו של עורך הדין להגן על עצמו גוברת על הערך המוגן העומד ביסוד החסיון (קלינג, בעמ' 435; גוטמן "תקשורת חופשית", בעמ' 110-112). עוד ראוי להפנות לסעיפים 235-א-235 לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] (להלן: פקודת מס הכנסה), המאפשרים לבית המשפט לעיין במסמכים שנתפסו ברשותו של עורך הדין, שלגביהם הועלתה טענת חסיון, ולהורות לעורך הדין לחושפם בפני פקיד השומה (קלינג, בעמ' 412; הרנון, בעמ' 104). הוראות אלו הוחלו גם על תפיסת מסמכים על ידי רשויות מס ערך מוסף (סעיף 143 לחוק מס ערך מוסף, התשל"ו - 1975).

18. ראוי להדגיש, והדבר נכון לכלל החסיונות, כי הנטל להוכיח את דבר תחולתו של החסיון מוטל על הטוען לו (רע"פ 761/12 מדינת ישראל נ' מקור ראשון המאוחד (הצופה) בע"מ (29.11.2012); רע"א 6872/11 כהן נ' איתן בן דוד (13.2.2012); ע"א 6926/93 מספנות ישראל בע"מ ח"מ (3) 749 (1994)). כאשר מדובר בחסיון עורך דין-לקוח, הרי שטיבו של המסמך לגביו נטען החסיון, כמו גם מקום המצאו, משפיעים על היקף נטל ההוכחה, כפי שקבע בית משפט זה בפסק הדין בעניין היינץ, בפסקה 25:

"מובן כי נטל הוכחה לכאורית זו יהיה קל יותר ביחס למסמך שעל פניו הוא התכתבות ישירה בין הטוען לעורך-דינו, או התייעצות שהיא על פניה חסויה, והנטל יכבד ככל שאופי המסמך לגביו נטען החסיון הוא שונה. כן מובן, כי אין בעצם העובדה שהעתק ממסמך כלשהו נשלח גם לעורך-הדין של החשוד, כשלעצמה, בכדי להרים נטל ראשוני זה, אלא יש להצביע על מאפיינים נוספים במסמך המצביעים על קשר ענייני בינו לבין טענת החסיון הנטענת. [...] במובן זה, קיים שוני בין תפיסתו של מסמך כלשהו בחזקתו של עורך-הדין לבין תפיסתו של אותו מסמך ממש אצל הלקוח: בעוד שהנחת המוצא ביחס למסמכים שנתפסו אצל עורך-הדין היא כי הללו הגיעו לחזקתו לצורך מתן ייעוץ ושירות מקצועי, לא קיימת הנחה דומה ביחס למסמכים שנתפסו אצל הלקוח. הנטל להוכיח אחרת - ולו באופן לכאורי - מוטל, כאמור, על שכמו של הטוען לחסיון".

בשולי הדברים, מן הראוי לאבחן בין חסיון עורך דין-לקוח לחסיון מסמכים משפטיים. החסיון האחרון מעוגן בהלכה הפסוקה, והוא חל על מסמכים שהוכנו לצורך התדיינות משפטית תלויה ועומדת או התדיינות משפטית צפויה, וזאת גם בנסיבות בהן היתה קיימת הסתברות בלבד כי יתנהל משפט בעתיד (ראו: עניין שירי; עניין שימקו).

חסיון שכר הטרחה וחשבוניות מס

19. בענייננו, לא נערך בין הצדדים הסכם שכר טרחה, אך באי כוח המבקש, כמו גם המשיבה 2, סבורים כי חשבוניות המס שנמסרו למבקש, בגין השירותים שהוענקו לו, לרבות סכום שכר הטרחה ששולם על ידו, חוסים תחת כנפי חסיון עורך דין-לקוח. כאמור, בשלב מאוחר יותר, הסכימו באי כוח המבקש לחשוף את תוכן חשבוניות המס בפני המשיבה 1, למעט את סכום שכר הטרחה שקיבלו מהמבקש. לפיכך, שומה עלינו לבחון את השאלה האם החסיון, המעוגן בסעיף 48 לפקודת הראיות, חל גם על סכום שכר הטרחה. יחד עם זאת, ראיתי לנכון להרחיב את היריעה ולבחון גם את שאלת תחולתו של החסיון על חשבוניות המס בכללותן, לרבות על זהות משלם שכר הטרחה (שאינו תמיד הלקוח), על מנת להעמיד הלכה על מכונה.

20. בחינת היקפו של החסיון תעשה על יסוד פרשנות סעיף החוק הרלוונטי למקרה הקונקרטי. כידוע, פרשנות דבר חקיקה נעשית בהתאם לתורת הפרשנות התכליתית, כאשר נקודת המוצא לפרשנותו של חוק תמצא תמיד בלשונו. בבוא בית המשפט לפרש את החוק, עליו להדרש, בראש ובראשונה, ללשונו, וליתן לה את המשמעות הברורה העולה ממנה. זאת, שכן הלשון היא הקובעת את גבולות הפרשנות. בשלב השני, ובמידה שלשון החוק מאפשרת יותר מפרשנות אחת, יבחר הפרשן את זו המגשימה באופן מיטבי את תכליתו של החוק. תכלית זו כוללת את התכלית הסובייקטיבית של החוק, כלומר את זיהוי הערכים והמטרות שהמחוקק ביקש להגשים באמצעות חקיקת החוק, ואת תכליתו האובייקטיבית, הנקבעת באמצעות הערכים והמטרות אשר הטקסט המשפטי נועד להגשים בחברה דמוקרטית מודרנית. בשלב השלישי, וככל שקיימות מספר תכליות לדבר החקיקה, יופעל שיקול הדעת השיפוטי לשם בחירת התכלית הראויה ביותר מבין התכליות האפשריות (אהרון ברק פרשנות תכליתית במשפט עמ' 133-134 (2003); אהרון ברק פרשנות במשפט כרך שני - פרשנות החקיקה 79-81 (1992); רע"פ 11623/05 מדינת ישראל נ' איגוד הערים אזור איילון (ביעור יתושים וסילוק אשפה) (13.3.2013); רע"פ 4717/11 סגא אנטרפרייז (ישראל) (1996) בע"מ נ' מדינת ישראל - משרד התמ"ת (6.1.2013); רע"פ 3676/08 זנו נ' מדינת ישראל (27.7.2009)).

עוד יצויין, כי על תכליתה של הוראת חוק ניתן ללמוד ממקורות פנימיים, כגון מקומה של ההוראה ביחס להוראות אחרות באותו חוק, או משם החוק ומבנהו; וממקורות חיצוניים כגון ההיסטוריה החקיקתית והפרלמנטרית, ועקרונות היסוד של השיטה (רע"א 7411/12 הוניג נ' גונן (18.12.2013); ע"א 8622/07 רוטמן נ' מע"צ - החברה הלאומית לדרכים בישראל בע"מ (14.5.2012); ע"פ 3027/90 חברת מודיעים בינוי ופיתוח בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד מה(4) 364 (1991); ע"א 165/82 קיבוץ חצור נ' פקיד השומה רחובות, פ"ד לט(2) 70 (1985)).

21. ובחזרה לענייננו. לשון סעיף 48 לפקודת הראיות קובעת כי החסיון יחול רק על "דברים ומסמכים" שהוחלפו בין עורך הדין ללקוח. התנאי העיקרי הנדרש בסעיף הוא כי ל"דברים", כשהכוונה לדברים שהוחלפו בעל פה (הרנון, בעמ' 99), ול"מסמכים", יהא "קשר ענייני לשירות המקצועי". על מהות השירות המקצועי, הניתן על ידי עורכי הדין ללקוחותיהם, ניתן ללמוד מסעיפים 20 ו-22 לחוק לשכת עורכי הדין, הכוללים, בין היתר "ייצוג אדם אחר וכל טיעון ופעולה אחרת בשמו לפני בתי משפט, בתי דין, בוררים וגופים ואנשים בעלי סמכות שיפוטית, או מעין שיפוטית"; "עריכת מסמכים בעלי אופי משפטי בשביל אדם אחר"; ו"יעוץ וחיווי דעה משפטית", אם כי אין מדובר ברשימה "סגורה" (קלינג, בעמ' 413; ע"א 632/77 מוסקונה נ' מאור, פ"מ לב(2) 321 (1978)).

אינני סבור, כי סכום שכר הטרחה ששולם לעורך הדין או חשבוניות המס גופן, שנמסרו על ידי עורך הדין ללקוחו בעקבות תשלום שכר הטרחה, נמנים על אחד מבין השירותים המפורטים בחוק לשכת עורכי הדין, או על שירותים בעלי צביון דומה. לפיכך, ומהבחינה הלשונית, ספק רב בעיניי, אם רכיבים אלו נוגעים ל"שירות המקצועי" שמעניק עורך הדין ללקוחו, ועל אחת כמה וכמה שרכיבים אלו אינם בעלי "קשר ענייני" לשירות זה. בכך לא מסתיים מסענו, כיוון שבאי כוח המבקש וכן המשיבה 2 סבורים כי יש לפרש אחרת את לשון סעיף החוק הרלוונטי, ולפיכך עלינו להיזקק לפרשנות משמעותו של החוק בהתאם לתכלית חקיקתו.

22. על תכלית חקיקתו של סעיף 48 לפקודת הראיות ניתן ללמוד מההיסטוריה החקיקתית שקדמה לו. שיטת המשפט הישראלית שאבה את הכללים הנוגעים לחסיון עורך דין-לקוח מן המשפט המקובל האנגלי, כאשר רק בשנת 1961 נחקקה הוראת החסיון הראשונה בישראל, במסגרת סעיף 90 לחוק לשכת עורכי הדין. סעיף זה הרחיב, למעשה, את היקף החסיון המקצועי, כפי שהיה מעוגן עד אז בכללי המשפט המקובל (שולמית ולנשטיין "הסוד המקצועי של עורך הדין - ו"אין כל חידוש בסעיף 90 הפרקליט י"ט 73 (תשכ"ג)). בשנת 1968, נחקקה הוראת החסיון במסגרת דיני

הראיות, וזאת באמצעות סעיף 5 לתיקון פקודת העדות, שלימים, עם חקיקתה של פקודת הראיות בשנת 1971, הפך לסעיף 48, המוכר לנו היום. דברי ההסבר להצעת חוק לשכת עורכי הדין, התשי"ט - 1959 מבהירים, כי הפרק בו מופיע סעיף 87 (לימים סעיף 90 לחוק לשכת עורכי הדין), דן בשאלת הסוד המקצועי של עורכי הדין (הצעת חוק לשכת עורכי הדין, התשי"ט - 1959, ה"ח 395, 370, 383). דברי ההסבר לתיקון פקודת העדות (מס' 6) התשכ"ז - 1967 מלמדים, כי הוספת סעיף החסיון נועדה להסדיר את "ענין סודות המקצוע" בעקבות סעיף 90 לחוק לשכת עורכי הדין, וכי היא "באה להגן על עורך דין מפני החובה למסור דברים כאלו בבואו להעיד בבית המשפט" (הצעת חוק לתיקון פקודת העדות (מס' 6) התשכ"ז - 1967, ה"ח 737, 182, 185). ניכר, מדברי ההסבר הללו, כי הם אינם מאבחנים בין החסיון המוטל על עורך הדין כלפי בית המשפט ורשויות החקירה, לבין חובת הסודיות שלו, אשר חלה כלפי כולי עלמא (גוטמן, "חובת הסודיות", בעמ' 169, 185-186). מכל מקום, וכפי שיובהר בהמשך, דברי ההסבר מבטאים תפיסה קדומה יותר של החסיון, אשר מקורה במשפט האנגלי. לפי תפיסה זו החסיון שייך לעורך הדין ולא ללקוח, ומטרתו היא להגן על כבודו של עורך הדין (הלוי, בעמ' 246-250).

הגם שלא ניתן לקבל מדברי ההסבר תשובה ישירה לשאלה שהצבנו לפנינו, קשה לחלוק על ההנחה כי, ככלל, סכום שכר טרחה או חשבונית מס אינם בגדר "סודות מקצועיים" של עריכת הדין, ולפיכך, גם לאור דברי ההסבר שקדמו לחקיקתו של סעיף 48 לפקודת הראיות, נראה כי יש לדחות את עמדת באי כוח המבקש והמשיבה 2.

23. התפיסה המודרנית, לפיה במרכז החסיון עומד הלקוח ולא עורך הדין, וכי תכליתו היא לאפשר ללקוח להיוועץ באופן חופשי עם בא כוחו, על מנת שהאחרון יוכל לייצגו כראוי, התפתחה במשפט המקובל רק בסוף המאה ה-18 (נתינו, בעמ' 303; גוטמן "חובת הסודיות", בעמ' 180-181; 20 St Tr; 1776) *Duchess of Kingston's Case* (355). תפיסה זו קיבלה את ביטוייה, ברבות השנים, בהלכה הפסוקה בישראל (עניין גוזלן 361; רע"א 3694/06 פרחיה חביב נ' הלה הנדסה ואדריכלות בע"מ (13.8.2006); עניין פלונית לעיל; ע"א 44/61 רובינשטיין נ' מפעלי טכסטיל נצרת בע"מ, פ"ד טו 1599 (1961); זלצמן, בעמ' 270-271; קלינג, בעמ' 407). נקודת המוצא היא, כי רק כאשר הלקוח יחוש בטוח וחופשי להציג בפני עורך דינו את התמונה המלאה, שהובילה אותו לשכור את שירותיו, הוא יוכל לזכות בייצוג משפטי הולם והוגן. זאת, כאשר הזכות לקבלת ייצוג כאמור, מוכרת כיום כזכות חוקתית (בג"ץ 2284/15 מקת נ' שר הביטחון (2.4.2015); ע"פ 2950/11 חן נ' מדינת ישראל (8.5.2014); בג"ץ 1437/02 האגודה לזכויות האזרח נ' השר לביטחון פנים, פ"ד נח(2) 746 (2004)). הגנה על התקשורת החופשית בין עורך הדין ללקוחו מגשימה גם את האינטרס הציבורי בדבר גילוי האמת ועשיית הצדק. כך, עורך דין שבפניו נחשפות מירב העובדות הרלוונטיות לתיק, יוכל להוכיח, ביתר הצלחה, את צדקת לקוחו. בנוסף, עורך דין, המנהל שיג ושיח פתוחים עם לקוחו, עשוי גם ללמוד על אפשרות שהלקוח יפר את החוק, במתכוון או שלא במתכוון, ולנסות להניאו מכך. הגנה על חופש ההתקשרות בין עורך הדין ללקוח יכולה, בנוסף, למנוע התדיינות מיותרת בבית המשפט, ולהביא ליישוב סכסוכים מחוצה לו, ובכך לייעל את פעולתה של המערכת המשפטית (לתכליות אלו, ולשאלה אם אכן החסיון מקדמן, ראו גוטמן "תקשורת חופשית", בעמ' 81-85).

24. גילוי סכום שכר הטרחה או חשיפת חשבונית המס, אין בהם כדי לפגוע, ככלל, בתקשורת החופשית בין הלקוח לבין עורך דינו. לדידי, פרטים אלו אינם מהווים חלק מהתקשורת בין עורך הדין ללקוחו, עליה מבקש החסיון להגן. לשם הגשמת זכות הייצוג ההוגן ולמטרת עשיית הצדק, באמצעות הגנה על התקשורת החופשית בין הלקוח לעורך דינו, ראוי, לטעמי, לאמץ את ההבחנה שנעשתה בבתי המשפט, אשר נדרשו לשאלת תחולתו של החסיון על המסמכים והמידע הרלוונטיים לענייננו (ב"ש (י-ם) 227/83 מירון נ' מדינת ישראל, פ"מ תשמ"ה (1) 62, 79 (1983); ב"ש (ת"א) 1529/83 ישראלי נ' מדינת ישראל, פ"מ תשמ"ו (3) 265, 268 (1983)). המדובר בהבחנה בין "דברים" ו"מסמכים"

הקשורים עניינית לשירות המקצועי אותו מעניק עורך הדין, ושהינם מוגנים מכוח החסיון, לבין פרטים הנוגעים לעובדת מתן השירות המשפטי, אשר אינם מהווים חלק מהתקשורת החסויה בין עורך הדין ללקוחו, ואשר עורך הדין אינו פטור מלמסרם. כאמור, החסיון חל על חילופי הדברים, בעל פה או בכתב, בין עורך הדין ללקוחו, הקשורים לשירות המקצועי. ואולם, פרטים או מסמכים, אשר כשלעצמם אינם נוגעים לשירות המקצועי, אינם חוסים תחת כנפי החסיון רק משום שהם הוחלפו בין עורך הדין ללקוחו (ראו, גוטמן "תקשורת חופשית", בעמ' 90; יעקב קדמי על הראיות חלק שלישי 1085 (מהדורה משולבת ומעודכנת - 2009); הלוי, בעמ' 264). בהתאם להבחנה זו, סכום שכר הטרחה וכן חשבוניות המס, לרבות זהותו של משלם שכר הטרחה הנקוב בהן, הינם מסוג אותם פרטים הקשורים במתן השירות המקצועי, אך הם אינם מהווים חלק מהותי ממנו.

ההבחנה בין פרטים המשקפים את תוכן השירות המשפטי, ולפיכך חוסים תחת החסיון, לבין פרטים ועובדות הנוגעים לעצם מתן השירות, אשר אינם מוגנים מכוחו של החסיון, מוכרת גם בחלק ממדיניות המשפט המקובל (United States v. Leventhal, 961 F.2d 936 (11th Cir. 1992); *In re* Grand Jury Proceedings, 689 F.2d 1351 (11th Cir.1982); Regina v. Manchester Crown Court [1999] 1 W.L.R 832; Colin Tapper and Cross & Tapper;; R. V. Minshull Street Crown) (להלן: Rupert Cross, on evidence 442 (12th ed, 2010); Roderick J.C. Munday, Evidence 128 (8th ed. 2013)).

ודוק: העובדה, כי חשבוניות המס או מסמכים חשבונאיים אחרים, המפרטים סכומי כסף שהועברו לעורך הדין מידי הלקוח, מצויים ברשותו של עורך הדין, אינה הופכת אותם למסמכים בעלי קשר ענייני לשירות המקצועי שהוא מעניק. הרחבת החסיון למסמכים שונים, רק משום שהם מצויים בשליטתו של עורך הדין, ואפילו אם מדובר במסמכים שהוחלפו בינו לבין הלקוח, מבלי לבחון את הזיקה בינם לבין השירות המקצועי, עשויה להפוך את משרדו של עורך הדין לבית מחסה לפעילויות עברייניות, ובכך נחטא לתכליתו של החסיון (עניין ברקו; עניין גוזלן; הלוי, בעמ' 264).

25. המסקנה, לפיה החסיון המעוגן בסעיף 48 לפקודת הראיות, לא נועד למנוע את גילוי של סכום שכר הטרחה או את מסירת חשבוניות המס לצד שכנגד, נלמדת גם מההסדר החקיקתי הנוגע לתפיסת מסמכים במשרדו של עורך דין על ידי פקיד השומה, במסגרת חקירת מס הכנסה. סעיפים 235ב עד 235ד לפקודת מס הכנסה מתירים לפקיד השומה לבדוק ולתפוס כל מסמך המצוי ברשותו של עורך הדין, וזאת במסגרת סמכותו הכללית של פקיד השומה לקבל מידע, אשר עשוי לסייע לו לעמוד על הכנסתו המלאה של הנישום. בנסיבות בהן טוען עורך הדין לחסיון מסמך זה או אחר של לקוחו, פקיד השומה לא יעיין בו, והוא יוכנס למעטפה שתימסר לבית המשפט המחוזי, אשר בתחום שיפוטו נמצא משרד עורך הדין הטוען לחיסיון (סעיף 235ג(א)). בית המשפט יבחן את טענת החסיון, בהתאם לבקשת עורך הדין, לאחר שיעיין במסמך, והוא רשאי לדחותה ולהורות על מסירת המסמך לידי פקיד השומה (סעיף 235ד). ככל שעורך הדין אינו פונה בבקשה מתאימה לבית המשפט המחוזי, ההנחה היא כי המסמך שנתפס אינו חסוי (סעיף 235ד(ד)).

ההסדר המיוחד שבפקודת מס הכנסה חל גם על תפיסת מסמכים במסגרת חקירות בתחום מס ערך מוסף, ומטרתו לצמצם את היקפו המוחלט של חסיון עורך דין-לקוח (כפי שהיה מעוגן, באותו שלב, בסעיף 90 לחוק לשכת עורכי הדין), ולהעניק לבית המשפט שיקול דעת להסיר את החסיון, למען עשיית הצדק (ראו הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה, התשכ"ג 1962, ה"ח 535, 66; ד"כ 39, 1521 (התשכ"ד)). יתר על כן, באמצעות הסדר זה הביע המחוקק את דעתו, כי, ככלל, אין חסיון עורך דין-לקוח מתפרש על מסמכים הדרושים לצורך חקירות המס, וכי מסירתם אינה חותרת תחת יחסי האמון, שאמורים לשרור בין עורך הדין ללקוחו (הלוי, עמ' 280). מיותר לציין, כי חשבוניות מס או כל תיעוד חשבונאי אחר, הנוגעים לתקבולים שהגיעו לרשותו של עורך הדין, הם מסוג המסמכים הרלוונטיים לחקירות

מעין אלו. תכלית חקיקתו של ההסדר שבפקודת מס הכנסה, לפיה החסיון המקצועי אינו פורש את כנפיו על מסמכים המשקפים את הכנסתו של עורך הדין, עשויה ללמד גם על תכלית החקיקה של סעיף 48 לפקודת הראיות. רוצה לומר, כי המחוקק לא התכוון, מלכתחילה, להחיל את החסיון המוחלט, החל על התקשורת המקצועית שבין עורך הדין ללקוחו, גם על סכום שכר הטרחה ששילם הלקוח, או על חשבוניות המס שניפק לו עורך הדין.

26. עוד יש ליתן את הדעת לעובדה, כי חשבוניות המס, על תוכנן, הינן מסמכים שמעצם טיבם וטבעם מגיעים לרשות צדדים שלישיים. כוונתי לכך, שמסמכים אלו נמסרים על ידי עורכי הדין לרואי חשבון ולרשויות המס, כדבר שבשגרה. פרקטיקה זו, המיושמת כמובן מבלי לבקש את ויתורו של הלקוח על החסיון, ומבלי שהוא, בהכרח, יבטא את ויתורו זה, באופן משתמע, תומכת אף היא במסקנה כי חשבוניות המס, לרבות סכום שכר הטרחה, אינם פרטים חסויים, על דרך הכלל.

27. לאור האמור, סבורני, כי יש לדחות את עמדת באי כוח המבקש בנוגע להיקף תחולתו של החסיון. מן הראוי להזכיר, כי משקלו של נטל ההוכחה בדבר קיומו של החסיון משתנה בהתאם למקום המצאם של המסמכים, לגביהם נטען החסיון. מן המפורסמות הוא, כי חשבונית המס נמסרת ללקוח או לשלוח מטעמו בעקבות תשלום שכר הטרחה, הגם שהעתק הימנה נותר אצל עורך הדין. בנסיבות אלו, ועל פי קביעות פסק הדין בעניין היינץ, הנטל להוכיח כי חשבונית המס, על כל פרטיה, חוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח, איננו קל. לטעמי, לא עלה בידי באי כוח המבקש להרים נטל זה, ולפיכך מסקנתי היא כי סכום שכר טרחת עורך הדין וחשבוניות המס, שנמסרו ללקוח בגין תשלומי, אינם חסויים תחת החסיון הנדון לפנינו.

וידגש, כי במקרים חריגים ביותר, מקום בו עורך הדין עשוי לשכנע את בית המשפט, הדין בטענת החסיון, כי שכר הטרחה או פרטי חשבונית המס, משקפים, כשלעצמם, את פרטי התקשורת המקצועית בינו לבין לקוחו, ניתן יהיה לחרוג מן הכלל ולהורות, באותן נסיבות, על חסיון המידע או המסמך הרלוונטי. בהמשך לדברים האלו, עיינתי בחשבוניות המס המדוברות, ולא מצאתי כי יש בהן כדי לחשוף כל מידע הנוגע לתוכן השירות המקצועי אותו מקבל המבקש מבאי כוחו. אכן, יש הגיון רב בטענת באי כוח המבקש, כי סכום שכר הטרחה נקבע, ככלל, בהתאם להערכות הצדדים, ובעיקר של עורך הדין, את סיכויי הצלחתו של ההליך המשפטי ואת היקף המשאבים שיושקעו בהכנת התיק. אין צריך לומר, כי הדברים שהוחלפו בין המבקש לבאי כוחו, טרם שהוסכם ביניהם על שכר הטרחה, ואשר משקפים את ההערכות האמורות, מהווים חלק מהמידע החוסה תחת החסיון. עם זאת, לטעמי, סכומי שכר הטרחה כשלעצמם, במנותק מתוכן השיחות שהובילו לגיבושם, אינם חסויים מכוח חסיון עורך דין-לקוח.

משפט משווה

28. מדינות המשפט המקובל מציגות עמדות שונות בנוגע לשאלת תחולתו של חסיון עורך דין-לקוח על סכום שכר הטרחה או על הסדרי התשלומים שנערכו בין עורך הדין ללקוחו.

במשפט האנגלי, המחזיק בתפיסת חסיון רחבה, נקבע כי מסמכי ההתקשרות בין עורך דין ללקוח, הכוללים פירוט של שכר טרחת עורך הדין (client care letters "retainer letters") אינם חסויים (John Dickinson V.Duncan Rushmer [2002] 1 Costs LR 128 (להלן: 17th Sidney L.pipson, on evidence 669). (Sidny L.pipson, ed.2010) אשר לחשבון הוצאות של עורך הדין ("fee notes"; "bill of costs") השתרשה במשפט האנגלי ההלכה עמוד 14

כי מדובר במידע חסוי, מאחר שהוא מפרט את היסטורית הפעולות שביצע עורך הדין במסגרת ניהול תיקו של הלקוח
Chant v Brown (1852) 9 Hare 790; Turton v Barber (1874) LR 17 Eq 329; IBM v Phoenix
International (Computers) Ltd [1995] 1 All ER 413; John Dickinson V. Duncan Rushmer [2002] 1
(2012) 314-15 (Costs LR 128); Paul Matthews & Hodge M. Malck, Disclosure 314-15 (2012)
נמתחה ביקורת בספרות המשפטית, שכן ככל שחשבון ההוצאות הינו מסמך רלוונטי לדין המשפטי, אין הוא משקף,
בעקרון, את תוכן התקשורת בין עורך הדין ללקוחו (9th Evidence 247-48, Charles Hollander, Documentary
Evidence 247-48 (9th ed., 2006); The law of privilege 100-01 (2nd ed., Bankim Thanki ed., 2011); pipson
להדגיש, כי באשר לזהות הלקוח, קובע המשפט האנגלי כי, ככלל, אין מדובר בפרט החוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח
Cross & Tappe 439; Todd L. Archibald, James C. Morton, Discovery : principals in practice 20)
(((2004); John H. Wigmore, Evidence in Trials At Common Law 609 (1961).

29. במשפט האמריקאי השתרש הכלל לפיו הסדרי תשלום שכר הטרחה, כמו גם זהותו של הלקוח, אינם חוסים, על
דרך הכלל, תחת חסיון עורך דין-לקוח (Steven Goode, *Identity, Fee and the Attorney-Client Privilege*, 59
Goode); Charles T. McCormick, On Evidence Vol 1 (להלן: (Geo. Wash. L. Rev. 307, 320-22 (1991
1992 (4th ed. 330-31)). לפיכך, נקבע בפסקי דין רבים כי עורך דין, החושף את סכום שכר הטרחה שקיבל מלקוחו,
אינו מפר את החסיון (Lawfinders Assoc. v. Legal Research, 193 F.3d 517 (5th Cir. 1999); *In re*
Witnesses before the Special March 1980 Grand Jury, 729 F.2d 489 (7th Cir. 1984); *In re* Grand Jury
Proceedings (Pavlick), 680 F.2d 1026 (5th Cir. 1982); United States v. Jeffers, 532 F.2d 1101 (7th
Cir. 1976)). בהלכה הפסוקה האמריקאית אף נקבע, מפורשות, כי חשבונות מס המספקות, תיאור כללי של השירותים
שהעניק עורך הדין ללקוחו; את צורת התשלום; סכומם; וזהות הלקוח, אינן חסויות (Clarke v. American Commerce
Nat. Bank, 974 F.2d 127 (9th Cir. 1992); Colonial Gas Co. v. Aetna Cas. & Sur. Co., 144 F.R.D. 600
((D. Mass. 1992); Tipton v. Barton, 747 S.W.2d 325 (Mo. Ct. App. 1988).

לכלל, לפיו החסיון איננו חל על הסדרי תשלום שכר הטרחה ועל זהות הלקוח, התגבשו במשפט האמריקאי
מספר חריגים, אשר בהתקיים כל אחד מהם, יחול החסיון. כך הוא הדבר, כאשר גילוי המידע שלעיל עלול לסבך את
הלקוח באותו עניין בגינו התבקש הייעוץ המשפטי; כאשר הפרטים שייחשפו הם בגדר החוליה האחרונה (last link)
בשרשרת ראיות מפלילות, העשויה להוביל להגשת כתב אישום נגד הלקוח; או כאשר גילוי שכר הטרחה או זהות הלקוח
פירושו חשיפת מהות התקשורת המקצועית בין עורך הדין ללקוחו (906 *In re* Grand Jury Subpoenas (Anderson),
1485 (10th Cir. 1990)).

עם זאת, חריגים אלו פורשו על ידי בתי המשפט בצמצום (goode, בעמ' 328-335). יתר על כן, והדבר רלוונטי
לטענות באי כוח המבקש בענייננו, בתי המשפט קבעו, לא פעם, כי שכר הטרחה ששילם הלקוח לעורך דינו אינו חוסה
תחת החסיון, גם כאשר גילוי התבקש במסגרת חקירת העבירות, בגין שכר הלקוח את שירותי עורך הדין (Tornay
v. United States, 840 f.2d 1424 (9th Cir. 1988); Osterhoudt v. United States, 722 F.2d 591 (9th
Cir. 1983)). כך בפסק הדין (United States v. Sherman, 627 F.2d 189 (9th Cir. 1980)) הובהר, כי גילוי סכום
שכר הטרחה שקיבל עורך הדין עבור ייצוגו של הלקוח בעבירות מס אינו חושף מידע שעלול לסבך את הלקוח באותו
עניין בגינו ביקש את הייעוץ המשפטי, ולכן עורך הדין אינו רשאי להסתירו. בית המשפט הבהיר, כי אין מקום לחסות את
שכר הטרחה באותן נסיבות, שכן בשלב בו נדרש הגילוי, חקירת הלקוח בעבירות הרלוונטיות כבר היתה בעיצומה (שם,
בעמוד 192).

עוד נקבע בפסיקה בארצות הברית, כי עצם העובדה שגילוי סכום שכר הטרחה עשוי להפליל את הלקוח אינה מהווה טעם ראוי להחלת החסיון. שכר הטרחה יכול לחסות תחת החסיון, רק מקום בו הוא עשוי לחשוף מידע בדבר תוכן התקשורת החסויה, למשל בנוגע למוטיבציה בעטייה החליט הלקוח לשכור את שירותי עורך הדין או באשר לאסטרטגיה שלו לגבי התיק. יפים לענייננו, דברי בית המשפט בפסק הדין *In re Grand Jury Proceedings (Rabin)*, 896 F.2d (11th Cir.1990): (1267,1274-1275):

As we explain above, under the last link doctrine and the attorney-client privilege generally, a court [22] must focus on whether disclosure of ordinarily nonprivileged information would necessarily reveal other, ordinarily privileged information that the client, under the circumstances, reasonably expected would be kept confidential. That the amount of fees might tend to incriminate the client simply does not matter, [...] what does matter is whether disclosing the amount of fees would reveal other, confidential information, such as information regarding motive or strategy, that might form the last link in a chain of incriminating evidence [...] Courts have never recognized the implied statement "I have, or will have, X dollars" as being a confidential communication for the purposes of the attorney-client privilege. The client may subjectively expect the attorney to keep that [26] information hidden, but, like the bald bank robber who expects his attorney to keep his "baldness a secret, the client expects in vain (ראו) *United States v. Davis*, 636 F.2d 1028, (5th Cir.1981); *Hampton Police Assoc. v. Town of* גם: (Hampton, 162 N.H. 7 A.3d 994 (2011).

30. בקנדה, לעומת זאת, נקודת המוצא, בנוגע לתחולתו של חסיון עורך דין-לקוח על רכיב שכר הטרחה, היא שונה. על פי ההלכה הפסוקה בקנדה, שכר טרחתו של עורך הדין חוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח (ראו, למשל: *Canada (Minister of National Revenue - M.N.R.) v. Revcon Oilfield Constructors Inc.* [2015] F.C.J. No. 500; *R. v. Li*, [2013] O.J. No. 564; *Canada (Minister of National Revenue - M.N.R.) v. Nerland* [2011] F.C.J. No. 905). ההלכה זו נקבעה בדעת רוב השופטים בפסק הדין המנחה 3 *Maranda v. Richer*, [2003] S.C.R. 193, (להלן: עניין *Maranda*), כדלקמן:

An application by the Crown for information concerning defence counsel's fees in connection with" a criminal prosecution involves the fundamental values and institutions of criminal law and procedure. The rule that is adopted and applied must ensure that those values and institutions are preserved [...] The existence of the fact consisting of the bill of account and its payment arises out of the solicitor-client relationship and of what transpires within it. That fact is connected to that relationship, and must be regarded, as a general rule, as one of its elements [...] In law, when authorization is sought for a search of a lawyer's office, the fact consisting of the amount of the fees must be regarded, in itself, as information that is, as a general rule, protected by solicitor-client privilege" (שם, בעמ' 29,33-32).

ראוי לציין, כי דעת המיעוט בפסק הדין בעניין Maranda קבעה, כי סכום שכר הטרחה ותשלומים אחרים שהועברו לעורך הדין מידי הלקוח אינם מספקים כל אינדיקציה בנוגע לטיבו של הייעוץ המשפטי שניתן לו, ועל כן אינם חסויים.

דחיית טענות נוספות שהועלו על ידי המבקש והמשיבה 2

31. לא מצאתי שיש בטענות נוספות, שנטענו על ידי באי כוח המבקש או המשיבה 2, כדי להביא לשינוי מסקנתי, לפיה חסיון עורך דין-לקוח אינו חל על סכום שכר הטרחה או על חשבוניות המס שמוסר עורך הדין ללקוחו. החשש, שמא חשיפת הפרטים המופיעים בחשבוניות המס תפגע במבקש - אם משום האפשרות שהיא תוביל להפללתו בעבירות הלבנת הון; אם משום שתפגע בפרטיותו; או, אם משום שהיא עשויה להוביל, בנסיבות מסוימות, להעדת באי כוחו נגדו, אינו מחייב את המסקנה בדבר תחולתו של החסיון. תכליתו של החסיון היא בעיקרה לאפשר ללקוח לשוחח עם עורך הדין באופן חופשי, על מנת שהאחרון יוכל לייצגו כראוי. המטרה הישירה אינה להגן על פרטיותו של הלקוח, ותוצאה זו היא משנית למטרת החסיון. עוד יש להדגיש, כי לעורך הדין לא מוקנית חסינות מפני הפללתו של מרשו, וזאת בשונה מנסיבות בהן מתבקש הלקוח עצמו למסור עדות או מסמך העשויים להפליל אותו, ויש בידו לטעון לחסיון מפני הפללה עצמית (דנ"פ 5852/10 מדינת ישראל נ' שמש (9.1.2012); ע"פ 2910/94 יפתח' מדינת ישראל פ"ד נ(2) 221 (1996)).

באותה מידה, חסיון עורך דין-לקוח לא נועד למנוע מעורך הדין מלהעיד, בנסיבות מסוימות, נגד מרשו. גם אם באי כוח המבקש עשויים להתבקש ולעלות על דוכן העדים בנושא חשבוניות המס או בנוגע לסכום שכר הטרחה, הדבר לא ימנע מהם להמשיך ולייצג את לקוחם. סעיף 36(א) לכללי לשכת עורכי הדין קובע, כי עורך דין לא ימשיך לייצג את מרשו, אם הוא עומד להעיד מטעמו של הלקוח. ואולם, על פי סעיף 36(ב), כלל זה אינו חל כאשר עורך הדין "נקרא להעיד בידי בעל דין יריב או בעניין שהוא טכני או ברשות בית המשפט או ברשות הוועד המחוזי" (ההדגשות שלי - א.ש.). משמע, באי כוח המבקש רשאים להמשיך ולייצגו, גם אם יתבקשו להעיד בנוגע להנפקת חשבוניות המס או על קבלת שכר טרחה מהלקוח או מי מטעמו.

32. באי כוח המבקש הוסיפו וטענו, כי אם ייקבע כי סכום שכר הטרחה אינו חוסה תחת החסיון, ימאן המבקש להמשיך ולשכור את שירותיהם, כאשר לקוחות פוטנציאליים אחרים עשויים להרתע מפנייה אליהם, בעתיד. סבורני, כי תוצאה זו אינה מחוייבת המציאות. ניתן להניח, כי מרבית הלקוחות שבכוח, אינם מבקשים להסתיר, באמצעות טענה לחסיון תשלום שכר הטרחה לעורך הדין, מעורבות בביצוע עבירה פלונית, ואלו יהיו שווי נפש ביחס לאפשרות כי סכום שכר הטרחה ששילמו לעורך הדין יתגלה או ייחשף בפני רשויות החקירה. באי כוח המבקש אף לא הציגו כל תימוכין לעמדתם, כי נקודת המוצא צריכה להיות אחרת. מכל מקום, גם אם טענות באי כוח המבקש משקפות התנהלות אפשרית של לקוחותיהם, הרי שההגנה על חופש העיסוק של עורכי הדין אינה חלק ממטרותיו של החסיון (עניין גוזלן; ראו גם *Tornay v. United States* 840 F.2d 1424 (9th Cir.1988); *In re Grand Jury Subpoena Duces* (Tecum Served Upon Gerald L. Shargel, 742 F.2d 61 (2d Cir. 1984)). נזכיר פעם נוספת, כי החסיון שייך ללקוח, ומטרתו לעודד את הלקוחות לשים את מבטחם בעורכי הדין ולחשוף בפניהם כל מידע שברשותם, על מנת שניתן יהיה לייצגם בצורה מיטבית.

33. עוד יש להבהיר כי העובדה שבנסיבות דנן, הלקוח הוא מושא החקירה הפלילית ולא עורך הדין, אינה מעלה או מורידה באשר לשאלת תחולתו של החסיון, כפי שאולי ניתן להבין מטעונו באי כוח המבקש. אכן, מרבית פסקי הדין שהציגו הצדדים בעניין חסיון עורך דין-לקוח, התייחסו לגילויים של פרטים או מסמכים, שעה שעורך הדין עצמו נחשד בביצוע עבירות פליליות. ואולם, ההכרעה בשאלה האם חל החסיון, אם לאו, היא הכרעה נורמטיבית. היא תלויה בשאלה, האם המידע שגילוי מתבקש הינו חלק ענייני מן השירות המקצועי של עורך הדין, ובהינתן החסיון, פטור עורך הדין מלמסור את המידע. ברי, כי כאשר עורך הדין מתבקש למסור מידע בנוגע לעבירות בהן נחשד לקוחו, אך המידע עצמו אינו חלק מהתקשורת המקצועית בין השניים, הרי שטענתו, לפיה אין למסור את המידע משום קיומו של חסיון, תדחה. זאת, הגם שהלקוח ולא עורך הדין הוא החשוד בביצוע העבירות הפליליות. מנגד, כאשר עורך הדין עצמו נחשד בחשד לביצוע עבירות פליליות, והוא מתבקש למסור לרשויות החקירה או לבית המשפט מידע מסוים, הקשור קשר ענייני לשירות המקצועי שהוא העניק ללקוחותיו, הרי שניתן יהיה לפטור אותו ממסירת המידע, ככל שיטען לקיומו של חסיון עורך דין-לקוח. בשולי הדברים יודגש, כי מאחר שהחסיון חל כלפי עורך הדין בלבד, אין הלקוח עצמו מנוע מלמסור כל מידע החוסה תחת החסיון, שעה שהוא עצמו נשאל אודותיו (הלוי, 268-269). זאת, מבלי לפגוע בזכותו של הלקוח לטעון לחסיון המידע, מטעמים אחרים.

34. אוסיף עוד, כי אין בידי לקבל את הטענה, לפיה הקביעה כי חשבוניות המס, כמו גם פרטי שכר הטרחה, אינם חלק מהחסיון, מרוקנת את החסיון מכל תוכן. לחסיון עורך דין-לקוח תכליות מסוימות וברורות, כאשר הגנה על מסמכים ומידע, שאינם חלק מהשירות המקצועי שמעניק עורך הדין ללקוחו, אינה באה בקהלן. אזכיר, כי חסיון עורך דין-לקוח הוא מוחלט, והוא אינו נסוג מפני הגנה על ערכים חברתיים אחרים, חשובים אף הם. מטעם זה, יש להקפיד כי החסיון יחול אך ורק על אותם נושאים המהווים חלק מהתקשורת המקצועית בין הצדדים, ואין מקום להרחיבו מעבר לכך. ייתכן שדווקא כרסום מסוים באופיו הקטגורי של החסיון עשוי להצדיק את הרחבת היקפו, ואולם אין זו השאלה העומדת בפנינו.

35. באי כוח המבקש הוסיפו וטענו, כי במסגרת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, קיבלו זכויות הפרט מעמד חוקתי, ובשם ההגנה על זכויות אלו, ראוי לקבוע כי החסיון חל גם על המידע והמסמכים המבוקשים בענייננו. אינני סבור כך. ככל שכוונת הסנגורים היא להכרה החוקתית בזכות לפרטיות ולצנעת הפרט של הלקוח, הרי שזכויות אלו, נעלות ככל שיהיו, אינן עומדות, כפי שהובהר לעיל, ביסוד קיומו של חסיון עורך דין-לקוח. ובאופן קונקרטי לענייננו, אין בעובדה שזכות הייצוג, עליה מגן החסיון, זכתה למעמד חוקתי, כדי לשנות את מהותם וצביונם של פרטי המידע או המסמכים, אותם התבקשו באי כוח המבקש לחשוף. במילים אחרות, סכום שכר טרחת עורך הדין או חשבוניות המס אינם הופכים לחלק מהשירות המקצועי, אותו מעניק עורך הדין ללקוחו, רק משום מעמדם החוקתי של זכויות הפרט של הלקוח, לרבות זכותו להיות מיוצג על ידי עורך דין. יש הטוענים, כי ככל שחסיון עורך דין-לקוח מבקש להגן על הזכות לפרטיות ולצנעת הפרט, אין להסכים לתחולתו המוחלטת, ויש להגדירו כחסיון יחסי בלבד. זאת, מאחר שגם יתר החסינות המקצועיים, המבקשים להגן על זכויות יסוד זהות, כמו חסיון רופא-חולה או חסיון פסיכולוג-מטופל, הינם בעלי תחולה יחסית בלבד (נתניהו, בעמ' 304).

36. לבסוף, יש להדגיש כי גילוי שכר הטרחה ששילם הלקוח או חשיפת פרטים אישיים אחרים שלו עשויים להיות כפופים לחובת הסודיות של עורך הדין, גם אם אינם מוגנים על ידי החסיון. חובת הסודיות, הקבועה בכלל 19 לכללי לשכת עורכי הדין, רחבה יותר מהחסיון, והיא חלה על מידע שהגיע לעורך הדין במסגרת מילוי תפקידו, גם אם מידע זה אינו קשור קשר ענייני לשירות המקצועי (גוטמן "חובת הסודיות", בעמ' 177-180). היינו, ככל שניתן לראות בשכר הטרחה ששילם המבקש, כמידע "שיובא לידיעתו (של עורך הדין - א.ש.) בידי לקוח או מטעמו", כלשונו של כלל 19,

ניתן לטעון כי מדובר במידע סודי, שבגילוי מסתכן עורך הדין בעבירה משמעתית, אף שאיננו חסוי. יחד עם זאת, ועל פי כלל 19 האמור, גם חובת הסודיות מוגבלת בהיקפה כאשר מדובר בהליך משפטי או בהליכי חקירה או חיפוש, ואינה מאפשרת לעורך הדין להסתיר מידע אשר אינו חוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח (שם, בעמ' 184). לפיכך, אף לו טענו באי כוח המבקש לסודיות המידע המבוקש, הרי שחובת הסודיות לא היתה יכולה להיות להם לעזר.

37. אוסיף עוד, כי מסקנתי, לפיה סכום שכר הטרחה או חשבוניות המס אינם חוסים תחת חסיון עורך דין-לקוח, שרירה וקיימת, גם לאחר עיון בטענות נוספות שהועלו על ידי המשיבה 2. טרם שאתייחס לטענות אלו, אבהיר כי מחוות דעתה של המשיבה 2, אשר הוגשה לערכאות הקודמות, עולה כי היא מחזיקה בעמדה עקרונית, לפיה סכום שכר הטרחה חוסה תחת חסיון עורך דין-לקוח. זאת, בין אם מדובר ברכיב המשקף, כשלעצמו, את יכולותיו הכלכליות של הלקוח, ובין אם הוא מהווה פרט מהותי מתוך הסכם שכר הטרחה, שלדידה של המשיבה 2 חסוי גם הוא. יחד עם זאת, מתוכן תגובתה של המשיבה 2 לבקשה שלפנינו, עולה כי, למעשה, המשיבה 2 הוציאה מתחת ידיה החלטות מגוונות ואף סותרות, בכל הנוגע לחסיונם של שכר הטרחה או של חשבוניות המס שעורך הדין מוסר ללקוחו. במסגרת תגובתה, הבהירה המשיבה 2 כי לטעמה ההכרעה בסוגית חסיונם של המידע או המסמכים האמורים, צריכה להעשות באופן קונקרטי, ובהתאם לנסיבות הספציפיות המאפיינות כל מקרה ומקרה.

38. לטעמי, עמדתה זו של המשיבה 2 מעוררת קשיים מהנימוקים שיפורטו להלן.

ראשית, עמדתה זו אינה עולה בקנה אחד עם קביעות עקרוניות אחרות שפורסמו מטעם המשיבה 2 בפרט, או מטעמה של לשכת עורכי הדין בכלל. כך, למשל, נשאלה המשיבה 2, אם עורך דין חייב למסור ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה מידע ונתונים לגבי מחירון שכר הטרחה הנהוג במשרדו, והשיבה לשואל, כי "מדובר בהוראת חוק שיש בצדה סנקציה פלילית. בהעדר חסיון או חובה כלשהי כלפי לקוח או צד שלישי, יש חובה, על פני הדברים להשיב על השאלות" ("חסיון: חובה על פי חוק למסור מידע" אתיקה מקצועית 15, 6 (2005); ההדגשות שלי - א.ש.).

בעיקר, יש להתייחס לנוהל שהוצא מטעם לשכת עורכי הדין, לאחר קבלת אישורו של הוועד המרכזי של הלשכה, ואשר אוזכר בטיעוני הצדדים. כוונתי לנוהל בדבר חיפוש במשרדו או בביתו של עורך הדין (יעל גרוסמן "נוהל חיפוש במשרדו/ביתו של עורך דין" (2005) 18241&catId=2104 article_inner.asp?pgId= israelbar.org.il). מטרת הנוהל היא, בין היתר, להסדיר את אופן בחינת טענת החסיון, ככל שזו נטענת לגבי מסמכים שנתפסו במסגרת חיפוש כאמור. נוהל זה אימץ, למעשה, את ההסדר המעוגן בסעיפי פקודת מס הכנסה, שפורטו לעיל, והוא כולל "מספר דוגמאות לפרטים שאין להם קשר לשירות המקצועי", וזאת, ככל הנראה, במטרה לסייע לעורכי הדין להחליט אימתי הם רשאים לטעון לחסיון. בין הדוגמאות המופיעות בנוהל כחסרי קשר לשירות המקצועי, נכללו: "זהות הלקוח ועובדת הפנייה אל עורך הדין"; "הסכם שכר טרחת עורך הדין"; ו"מסמכי הנהלת חשבונות של עורך הדין". המשיבה 2 טענה בפנינו, כי הנוהל האמור, המבטא עמדה עקרונית הסותרת את עמדתה במסגרת בקשה זו, לא פורסם על דעתה, והוא אף אינו מחייב. יחד עם זאת, אין ספק כי יש לו משמעות מעשית רבה, שכן הוא מנחה את עורכי הדין, באשר לאפשרות לטעון לחסיון מסמכים מסויימים הנתפסים ברשותם בשעת חיפוש. יתר על כן, את עיקריו של הנוהל האמור, בכל הנוגע להליך בחינת טענות החסיון, אימצה המשיבה 2 בעצמה. זאת, כאשר קבעה באחת מהחלטותיה, כי יש להחיל הסדר הדומה לזה המפורט בפקודת מס הכנסה, גם בהתייחס לדרישה להמצאת מסמכים, המופנית לעורך הדין מטעם הרשות לניירות ערך ("חסיון מקצועי: כיצד על עורך-דין לנהוג כשרשות נ"ע מבקשת לקבל מידע ומסמכים של הלקוח" עט ואתיקה 43, 2 (1997)).

סבורני, כי עצם העובדה שלשכת עורכי הדין, וכאמור גם המשיבה 2, אימצו את ההסדר שבפקודת מס הכנסה, גם לעניין חיפוש מטעם המשטרה בביתו ובמשרדו של עורך הדין, וגם לעניין חקירות המבוצעות על ידי הרשות לניירות ערך, מלמדת כי גם לגישתן, המסמכים החשבונאיים הנוגעים לחקירות אלו, אינם חוסים, ככלל, תחת חסיון עורך דין-לקוח. למצער, התנהלות זו מצביעה, גם לתפיסתן, כי אין לקבוע אפרורית, כי כאשר מדובר במסמכים מסוג זה, חל החסיון המוחלט. מכל מקום, וגם אם לא לכך התכוונה המשיבה 2, מן הראוי, למען הבהירות והוודאות בקרב ציבור עורכי הדין, כי היא תגבש, בתיאום עם לשכת עורכי הדין, עמדה קוהרנטית ויציבה בהקשר זה. זאת, כמובן, בכפוף לאמור בפסק דין זה.

עוד יש להדגיש, כי הסתירה בין הנוהל לבין עמדתה של המשיבה 2 בנוגע לחסיון המידע והמסמכים בענייננו, יוצרת מצב בלתי סביר, כנטען בתגובת המשיבה 1. לכאורה, לו היתה המשיבה 1 מבקשת ומקבלת צו שיפוטי המאפשר חיפוש במשרדי באי כוח המבקש, הרי שבהתאם לנוהל היו חשבונות המס נמסרות לעורכי החיפוש, מבלי שתועלה כל טענת חסיון. דווקא כאשר בחרה המשיבה 1 בצעד פוגעני פחות, מבחינת באי כוח המבקש, וביקשה לקבל צו להמצאת המסמכים שברשותם, עליה להתמודד עם הטענה כי המסמכים הללו חסויים.

טעם נוסף לדחיית עמדתה המוצהרת של המשיבה 2, נעוץ בעובדה, כי לגישתי, ההכרעה בשאלה האם שכר הטרחה וחשבונות המס חוסים תחת כנפי החסיון, אם לאו, אינה צריכה להעשות אד הוק. מדובר במידע או במסמכים המוחלפים, באופן תדיר, בין עורך הדין ללקוחו, כך ששאלת חסיונם היא שאלה המתעוררת במקרים רבים, ולפיכך יש לספק לה מענה עקרוני. עוד יש ליתן את הדעת לעובדה, כי עסקינן בחסיון מוחלט, שאינו נסוג מפני הגנה על ערכים חברתיים אחרים, ויש הכרח בכך ששאלת תחולתו תמצא את פתרונה בצורה ברורה ומפורשת. בהתאם לכך, עמדתי לפיה שכר הטרחה וחשבונות המס אינם חוסים תחת חסיון עורך דין-לקוח, הינה עמדה עקרונית-ערכית, הרואה את אותם רכיבים כמצויים מחוץ לתחום התקשורת המקצועית בין עורך דין ללקוחו, למעט באותם מקרים נדירים בהם יוכח אחרת.

39. גם אם הייתי מקבל את השקפתה של המשיבה 2, לפיה יש להכריע בסוגיה שלפנינו בהתאם לנסיבות הקונקרטיות במקרה המסויים, לא מצאתי כי יש בנימוקים שפורטו על ידה, כדי לבסס את טענתה בדבר תחולתו של החסיון המקצועי על חשבונות המס, לרבות על סכום שכר הטרחה הנקוב בהן.

כאמור לעיל, אין בעובדה שבנידון דין עורכי הדין אינם חשודים בפלילים, אלא מדובר בלקוח בלבד, כדי להשפיע על שאלת תחולתו של החסיון. יתר על כן, המשיבה 2 עצמה קבעה, לא אחת, כי המידע הרלוונטי לענייננו אינו חסוי, גם כאשר החקירה הפלילית התנהלה נגד לקוחות עורך הדין, והאחרון התבקש לגלותו. כך, במקרה אחד, פנה למשיבה 2 עורך דין שערך תצהירים, אשר צורפו לשומה שהגישו לקוחותיו לפקיד השומה, ולימים הוא נחקר על ידי המשטרה (שלא באזהרה), בנוגע לחשדות שעלו בנוגע ללקוחותיו. המשיבה 2 הבהירה לעורך הדין, במענה לשאלתו בדבר היקף המידע שיוכל למסור, כי "המידעה חסויה וארקמדיעשהוהלףבין הלקוח לעורך הדין בקשרעניינילשירות המקצועי ושהלקוח לא יתרעל החסיון במפורש או מכללא. כך, זהות הלקוח והסדרי התשלום אינם חסויים" ("חקירת עורך דין במשטרה" אתיקה מקצועית 53, 5 (2014); ההדגשות שלי - א.ש.). במקרה אחר, כאשר רשויות מס הכנסה ביקשו לגבות עדות מעורך דין בקשר לחקירה פלילית המתנהלת נגד לקוח לשעבר, אותו ייצג שנתיים קודם לכן בסכסוך הנוגע לתשלום מס ערך מוסף, קבעה המשיבה 2, כי העתקי חשבונות המס בגין שכר הטרחה אינם חוסים, "ככלל", תחת חסיון ("חסיון: פנייה של מס הכנסה העורכת חקירה על הלקוח" אתיקה מקצועית 10, 7 (2004); ראו גם "חסיון עורך דין-לקוח למול חקירת מס הכנסה" אתיקה מקצועית 21, 2-3 (2007)).

בשולי הדברים, מן הראוי להבהיר, כי נסיבות החלטת 139/04 מטעמה של המשיבה 2, החלטה עליה התבססה גם חוות הדעת שהוגשה על ידה לבית משפט השלום, שונות מהנסיבות שלפנינו, כפי שנקבע בצדק על ידי

הערכאות הקודמות. לפיכך, גם החלטה זו אינה תומכת בעמדתה הנוכחית של המשיבה 2.

עוד אוסיף, כי בניגוד לעמדת המשיבה 2, אינני סבור כי עצם העובדה שבאי כוח המבקש שלפנינו מייצגים את המבקש בתיק החקירה, שבמסגרתו התבקשה הגשת חשבוניות המס, די בה, כשלעצמה, כדי ללמד על כי מסמכים אלו או שכן הטרחה הנקוב בהם הינם חסויים. אין חולק, כי מסירת חשבוניות המס פירושה: חשיפת סכומי הכסף שקיבל עורך הדין מהלקוח; מועד תשלום הסכומים; וזהות המשלם. ואולם, כפי שהובהר לעיל ובהעדר כל ראיה אחרת, מדובר בעובדות שאינן נוגעות לתוכן השירות המקצועי, אותו מעניקים באי כוח המבקש ללקוחם. עוד יש לדחות את הטענה, כי בנסיבות דנן, המשיבה 1 מבקשת לבצע "בדיקה מהותית", ולא "טכנית", של המסמכים המבוקשים, ולפיכך מסירתם עשויה לפגוע בחסיון עורך דין-לקוח, ובהמשך לפגוע בהתקשרות בין הצדדים. המשיבה 1 הבהירה מפורשות, כי היא מבקשת לעיין בחשבוניות המס, לרבות בסכומי שכר הטרחה, על מנת להצליב את היקפם ואת מועד תשלומם עם מידע אחר שברשותה, והיא אינה מבקשת לקבל מידע אודות תוכן השירות המקצועי המוענק למבקש. כאמור, עצם האפשרות כי המידע שייחשף בפני המשיבה 1 יוביל, בסופו של יום, להגשת אישומים פליליים נגד המבקש או יגרום לו (באופן תיאורטי יש לומר) לפטר את באי כוחו, אינה הופכת את המידע למוגן על ידי החסיון. גם טענת המשיבה 2, כי ברשות המשיבה 1 מצויים אמצעים פוגעניים פחות על מנת להשיג את מבוקשה, אינה מעלה או מורידה לענייננו. אף אם ייגרם חוסר נוחות ללקוח או לעורך הדין כתוצאה ממסירת המידע, אין בכך כדי להפוך את סיווגו למידע חסוי.

40. לבסוף, אתייחס בקצרה לטענת המשיבה 2 בדבר קיומה של סתירה בין קבלת עמדתה של המשיבה 1, לפיה שכר הטרחה וחשבוניות המס אינם חסויים, לבין תכלית חקיקתו של סעיף 8 לחוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (חוק איסור הלבנת הון (תיקון מס' 13), התשע"ד-2014, ס"ח 2468, 742) ושל סעיף 44 א לכללי לשכת עורכי הדין שנחקק בעקבותיו (כללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית) (תיקון), התשע"ה-2015, ק"ת 7486, 814).

סעיף 8 לחוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (להלן: חוק איסור הלבנת הון), באמצעות צו איסור הלבנת הון שהוצא מכוחו, מטיל על עורך דין או על רואה חשבון, אשר מעניק ללקוחו "שירות עסקי", חובות שעיקרן זיהוי והכרה של הלקוח. לשם כך, על הלקוח למלא טופס מיוחד, הכולל את פרטיו האישיים; את מטרת פנייתו לעורך הדין; ומקור הכספים שעומדים מאחורי הפעולה, בגינה שכר את שירותיו. סעיף 2(ג) לצו איסור הלבנת הון מורה לעורך הדין לעיין בפרטים שמילא הלקוח; להעריך את "הסיכון להלבנת הון ולמימון טרור"; ולאשר על גבי הטופס כי ביצע הערכה כאמור, ואת מועדה. "שירות עסקי" מוגדר בסעיף 8(א) כרשימה סגורה של פעולות בעלות אופי עסקי פיננסי כגון: רכישה או מכירה של נכסי דלא ניד או עסק; ניהול נכסי לקוח, לרבות ניהול כספים, ניירות ערך וניהול חשבונות לקוח בתאגיד; קבלה, החזקה או העברת כספים לשם הקמה או ניהול של תאגיד, וכיוצא באלו. בצד האתי, נקבע בסעיף 44ב לכללי לשכת עורכי הדין כי עורך דין לא יבצע "פעולה מחייבת" (הכוונה לפעולות הדומות במהותן לאלו המפורטות תחת הגדרת "שירות עסקי" בחוק איסור הלבנת הון) שהתבקשה עבור לקוחו, ככל שהוא מעריך, בהתאם לסעיף 2(ג) לצו איסור הלבנת הון, "שרמת הסיכון להלבנת הון או מימון טרור גבוהה".

במטרה להגן על חסיון עורך דין-לקוח, נקבע בסעיף 8(ו) לחוק איסור הלבנת הון, כי אין בהוראותיו או בהוראות הצו שהוצא מכוחו, כדי לפגוע בחסיון לפי סעיף 48 לפקודת הראיות. בשם אותה מטרה, הוחלט שלא להטיל על עורך הדין, במסגרת הצו, חובת דיווח על פעולות של הלקוח שיש בהן סיכון להלבנת הון, ולהסתפק באיסור על עורך הדין לבצע פעולה כאמור (ראו: פרוטוקול ישיבה מס' 225 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-19 (21 ביולי 2014); הצעת חוק איסור הלבנת הון (תיקון מס' 13), התשע"ד-2014, ד"כ 166, 136 (התשע"ד) (להלן: הצעת החוק); והשוו: הצעת חוק הממשלה איסור הלבנת הון (תיקון מס' 11) (נותני שירות עסקי), התשע"ב-2012, ה"ח הממשלה 687, 832 (להלן: הצעת החוק המקורית)).

41. אינני מוצא בעובדה, כי המחוקק הטיל על עורכי הדין חובת הכרה וזיהוי של הלקוח, טרם שיעניקו לו "שירות עסקי", מבלי להטיל עליהם חובה זהה במהלך ייצוג הלקוח בהליך פלילי, כדי להשליך על שאלת תחולתו של החסיון המקצועי בענייננו. חובותיו של עורך הדין, כמפורט בצו איסור הלבנת הון, טרם ביצוען של פעולות עסקיות עבור הלקוח, אינן מובילות למסקנה, כי אין זה ראוי לחשוף את מקורות המימון של הלקוח במסגרת ההליך הפלילי, כפי טענת המשיבה 2. הצו מטיל חובות מסוימות על עורכי דין, המבצעים עבור לקוחותיהם פעולות פיננסיות, וזאת בשל החשש שעיקר נסיונות הלבנת ההון נעשה באמצעות פעולות בעלות גוון כלכלי. הדברים הובהרו בדברי ההסבר להצעת החוק המקורית, כדלקמן: "בשנים האחרונות זיהו ארגונים בין-לאומיים שימוש הולך וגובר בשירותיהם של נותני שירות עסקי לצורך פעולות הלבנת הון [...] בהקשר של עורכי דין ורואי חשבון, ישנו ניצול של חשבוניות נאמנות שלהם להסתרת רכוש אסור וניצול יכולתם להקים ישויות משפטיות מורכבות, לרבות הסדרי נאמנות, במטרה לטשטש את הבעלים והמקור של הרכוש, וכן להשגת מראית עין של מכובדות [...] (שם, בעמ' 832; ראו גם אביה אלף "עורך הדין- 'שומר סף' או 'שומר סף'? 'הכר את הלקוח' ע"פ חוק איסור הלבנת הון - רעידת אדמה ביסודות עריכת הדין?" המשפט כ 269, 276 (2014) (להלן: אלף)). אוסיף, בהקשר זה, כי חיובו של עורך הדין לחשוף את סכום שכר הטרחה ששולם על ידי לקוחו אינו חושף, ממילא, את "מקור המימון" של שכר הטרחה, כפי שמשתמע מעמדת המשיבה 2.

המשיבה 2 הוסיפה וטענה, כי המנעות המחוקק מלהטיל על עורך הדין חובת דיווח על פעולות הלקוח, אשר משקפות חשש להלבנת הון, מובילה, מיניה וביה, למסקנה כי גם בענייננו, כאשר מתנהלת נגד הלקוח חקירה בתחום הלבנת ההון, אין להטיל על עורכי הדין חובה "אקטיבית" של גילוי מסמכים. אין בידי לקבל טענה זו. כאמור, הטעם לשינוי הצעת החוק המקורית, כך שלא הוטלה על עורך הדין חובת דיווח על פעולות הלקוח, נעוץ בחשש לפגיעה בחסיון עורך דין-לקוח (ראו הצעת החוק, בעמ' 137; אלף, בעמ' 290). ואולם, בהתאם למסקנתי, לפיה סכום שכר הטרחה או חשבונית המס אינם חוסים תחת החסיון, אין מניעה כי באי כוח המבקש ימסרו את החשבוניות לידי המשיבה 1 או יגלו לה את סכום שכר טרחתם. חקיקתו של הצו לאיסור הלבנת הון, בנוסחו הסופי, מלמדת, כי המחוקק לא התכוון לפגוע בתוכן התקשורת המקצועית המוחלף בין הצדדים. בין תכלית זו, לבין קבלת עמדתה של המשיבה 2 לעניין זה, המרחק הינו רב.

42. לאור האמור לעיל, אציע לחברי ליתן למבקש רשות ערעור, אך לדחות את ערעורו כמפורט לעיל. חשבוניות המס שהועברו לעיוננו ימסרו לידי המשיבה 1, אלא אם יודיעו באי כוח המבקש, עד ליום 30.12.2015 על רצונם לנהוג בהתאם למתווה החלופי, שהוצע על ידי המשיבה 1 במסגרת הדיונים בבית המשפט המחוזי. לפי מתווה זה, אמורים באי כוח המבקש להעביר לידי המשיבה 1 "טבלה אשר תפרט את תאריך החשבוניות, זהות המשלם ככל שקיים, הסכום ששולם ואופן התשלום" (פסקה 21 להחלטת בית המשפט המחוזי).

המבקש ישא בהוצאות המשיבה 1 בסך 10,000 ₪.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

1. אני מסכים עם חברי, השופט א' שהם, בפסק דינו המקיף, כי שכר הטרחה שמשלם לקוח לעורך-דינו אינו בא בגדר חסיון עורך דין-לקוח. מטבע הדברים קשור שכר הטרחה לעובדת מתן השירות המקצועי, אך זהו המעטה החיצוני גרידא - בדומה לזהות הלקוח, סוג השירות ומהות הטיפול, שכלל אינם חסויים. בפרטי המידע הללו אין מדובר ב"קשר ענייני לשירות המקצועי שניתן על ידי עורך הדין ללקוח", כלשון סעיף 48(א) לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971, שלגביו חל החסיון.

2. החסיון גם לא נועד לעשות את שכר הטרחה לסוד - והרי זה ממילא 'סוד גלוי' לפחות כלפי רואי חשבון, רשויות המס ועוד - אלא להבטיח היועצות חופשית ויעילה של הלקוח עם עורך הדין, מבלעדי חשש 'לדלית' פרט מפרטיה. שכר הטרחה, ככלל, אינו קשור לתוכנה של ההיועצות. אם לא נאמר כן, עלול משרדו של עורך הדין להפוך ל"עיר מקלט" לביצוע עבירות מס, הלבנת הון וכיוצא בעבירות הללו. לא לכך נועד חסיון עורך דין-לקוח, כפי שהראה חברי בפסק דינו.

3. ראוי להזכיר אותו רופא שעיסוקו היה בתחום העקרות והאימפוטנציה, שנחשד בביצוע עבירות מס. חוקרי מס הכנסה תפסו אצלו כרטיסיות רפואיות ובהן שמות מטופליו החולים. הרופא עתר לבית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק בטענה כי הרישומים בכרטיסיות הרפואיות הם בגדר סוד, והוא כרופא מופקד על שמירתו. הרופא כפר בזכותו של פקיד השומה לעיין בחומר והעלה טענת חסיון כרופא החייב לשמור על סודות החולים הנזקקים לשירותיו. בג"ץ דן בסוגיה בהרחבה, ובין היתר קבע השופט חיים כהן כך: "ואם תמצי לומר שדוקא סודיות התשלומים, בחדרי חדרים ובשיקים על החלק, היא הנותנת שהחולה מאמין בשעת מעשה שיישמרו בסוד - אף אני אשיב שבנסיבות הללו אין החולה רואה - או יכול לראות - בסוד זה את סודו הרפואי שלו: הוא רואה, ויכול לראות בו רק את סודו הפיסקאלי של הרופא. ואין צריך לומר שהחוק בא להגן אך על הסוד הרפואי של החולה בלבד, ואילו בסודו הפיסקאלי של הרופא רואה החוק משום עבירה חמורה, או לפחות משום חשש עבירה חמורה. חולה התובע כסודו הרפואי שלו את שמירת סודותיו הפיסקאליים של רופאו, עושה עצמו שותף לעבירת הרופא - ולא זו בלבד שאין החוק מגן עליו, אלא החוק עלול להביא עליו עונש" (בג"ץ 447/72 ישמחוביץ נ' פקיד שומה לחקירות פ"ד כז (2) 253, 266 (1973)). לא לכל דבר ועניין דומה הנדון (חסיון עו"ד-לקוח) לראיה (חסיון רופא-חולה). בענייננו, להבדיל מעניינו של הרופא הנ"ל, מדובר בחקירה נגד הלקוח; בענייננו, ראתה ועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין להצטרף להליך ולתמוך בעמדת הלקוח ובאי-כוחו, צעד שלא נקטה בו מקבילתה בהסתדרות הרפואית בישראל בעניינו של הרופא הנ"ל; לבטח ישנם הבדלים נוספים, אך המגמה דומה, והיא שרירה וקיימת מאז ומקדם: כשם שחסיון רופא-חולה "נוגע אך ורק לאותן הידיעות אשר הן דרושות לקביעת האבחנה הרפואית או הטיפול הרפואי" (שם, בעמוד 264), כך גם חסיון עו"ד-לקוח נוגע לתוכן הענייני-המקצועי-המשפטי של השירות שמעניק עורך הדין ללקוחו; הא ותו לא.

ש ו פ ט

השופט נ' הנדל:

אני מסכים לפסק דינו רב ההיקף והיסודי של חברי השופט א' שהם וההערות החשובות של חברי השופט נ' סולברג.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' שהם.

ניתן היום, כ"ז בכסלו התשע"ו (9.12.2015).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט
